

Kulturni

LISTO

O B Č I N E Š O Š T A N J

Zeleno, ki te ljubim zeleno.
Zeleni veter. Zelene veje.
Ladja na morju
in konj na planini.
S senco ob pasu
ona sanja na balkonu,
polti zelene, las zelenih,
z očmi iz hladnega srebra.

F. G. LORCA: MESEČNA ROMANCA

STANKA LEDINEK, KNJIŽNICA VELENJE

ISSN 1581-8373

9 770158 183733

LETO XXVII
ŠT. 6
29. JUNIJ 2023

List

Iz galerije

Talija – večna ljubezen

V okviru galerijskih večerov je bil v Mestni galeriji Šoštanj konec maja večer s Karlijem Čretnikom in Jožetom Krajncem, ki sta skupaj slikovito predstavila zbornik *Talija velenjska 1966–2022*, izdanega ob 60-letnici KD Gledališča Velenje.

Gre za kronološki izbor predstav, postavljenih na oder, ki se jih je v teh letih nabralo za nekajkrat po deset, saj gledališče vsako sezono postavi na oder vsaj eno delo. Gledališče je najprej delovalo v okviru DPD Svoboda, nato se je preimenovalo v Amatersko gledališče Velenje, sedaj deluje kot KD Gledališče Velenje. Aktualni predsednik Nejc Škorjanc je zborniku na pot zapisal: *Navkljub težkim in negotovim časom, v katerih so tudi profesionalna gledališča stagnirala, smo vztrajali in se borili za kulturo ter uprizarjali gledališke produkcije. (...) Prepričan sem in verjamem, da bomo z velikim zaslugom še naprej uspešno gradili kulturni mozaik mesta Velenja. Gledališču Velenje na naslednjih 60.*

Kot rečeno, je kar nekaj igralcev pustilo v tem gledališču nepogrešljive sledi, med njimi je tudi Karli Čretnik, ki je že 60 let gledališki igralec in režiser. Je tudi prejemnik Napotnikove, Kajuhove in Linhartove nagrade. Nazadnje se je predstavil v monoigri *Talija velenjska – ljubezen moja*. Kot uspešen in

prepoznaven obraz gledališča ostaja skromen in dostopen. Pri predstavitvi zbornika, v kateri se je sprehodil skozi različne vloge in dogodke ob njih, mu je pomagal Jože Krajnc, novinar in sodelavec RTV Slovenija. Poznan je tudi kot neutruden kulturni delavec, režiser in Šmarčan. Večer je bil prava poslastica za ljubitelje gledališča, ki so preko obeh akterjev spoznavali zgodbe in nezgode na odru in

MILOJKA B. KOMPREJ

za odrom, zaključil pa se je z odlomkom *Poštarja*, dela, ki ga je Karli odigral v Šoštanju junija leta 2012 in še na mnogih ponovitvah. Organizator Zavod za kulturo Šoštanj se zahvaljuje gledališču in obema akterjema za lep prispevek h kulturnemu utripu mesta Šoštanj.

Foto Nace Serdinšek

22. kiparska delavnica v lesu

Zadnji vikend meseca maja je bila v Gaberkah v organizaciji območne izpostave JSKD Velenje 22. kiparska delavnica v lesu.

Kot smo že napisali v preteklih letih, gre za edino delavnico v lesu na Slovenskem, idejo zanjo je dala **Tatjana Vidmar**, svetovalka na velenjski izpostavi. Že petič je bila pod kozolcem Kulturnice v Gaberkah in tudi tokrat se je Kulturnica Gaberke s predsednikom **Francem Šteharikom** na čelu izkazala kot dober gostitelj. Med imeni je bilo nekaj udeležencev iz okolice (Juma Valenčak, Marija Štiglic, Vera Benda ...), ostali pa, kot

DEJAN TONKLI

rečeno, iz vseh vetrov. V Šoštanju se dobro počutijo in radi pridejo, spet pa so nastala čudovita dela, ki so bila na razstavi pod kozolcem, kasneje pa bodo romala v domove. Strokovna sodelavka delavnice je bila akademska kiparka **Dragica Čadež Lapajne**, ki ustvarjalce spremlja že skoraj od začetka.

Foto Dejan Tonkli

Foto Dejan Tonkli

Foto Dejan Tonkli

Foto Dejan Tonkli

Slikar in čebelar

Šoštanjčan **Alimpije Košarkoski**, mednarodno uveljavljen ikonopisec, je vedno dejaven. Če ne ustvarja v svojem ateljeju, kje razstavlja, pot pa ga zanese tudi v tujino.

O njegovi samostojni razstavi v mesecu aprilu v Vili Bianci smo že poročali, kmalu zatem je bil povabljen k razstavi in delavnicam na grad Lysice na Češkem. Neverjetna izkušnja, ki jo je delil z ostalimi slikarji, v ambientu, v katerem so ustvarjali nepozabne spomine. Kot vemo, je Alimpije Košarkoski tudi čebelar. Če že ne tak s številnimi roji čebel, pa goreč občudovalec čebel, hkrati tudi zvest zapisovalec panjskih končnic kot dela slovenske posebnosti. V maju so ga povabili k razstavi v velenjsko Knjižnico, kjer se je predstavil izključno s svojimi avtorskimi zapisi na majhnih lesenih deščicah. Ker pa Alimpije veliko časa preživlja tudi pri čebelnjaku in ker skrbi, da so mladi o tem osveščeni, sta 21. 6. skupaj z ženo Marinko povabila vrčevske otroke in čebelarja Slavka Dreva, ki jih je varno podučil o ravnanju s čebelami.

Nekaj utrinkov njegovih podvigov, ker nimamo dovoljenja za objavo fotografij otrok, samo zapis, da so otroci skupaj z vzgojiteljicami zelo uživali.

Foto osebni arhiv

Na Češkem je bilo nepozabno.

Foto osebni arhiv

Foto osebni arhiv

Harmonija

V tančico pomladi odeta Harmonija

Kulturno društvo Harmonija pre-sega meje kulture in nadgrajuje z umetniškim izražanjem

Že mistično vzdusje Vile Mayer v Šoštanju ponuja ambient, ki presega običajnost prostora, okoli, bogato zgodovine in starodavnega izročila, pa kar vpilja radovedne obiskovalce k še novim odkritjem, izkušnjam in doživetju. Takšna je bila scena najnovejše razstave V tančico odete pomladi, ki je v sredo privabila številne domačine in nekaj dragih gostov iz širše Šaleške doline na obisk in občudovanje umetnin. Tudi umetnosti besede, ki jo je ob imenitni glasbeni kulisi harfe in nadarjene glasbenice **Naje Mohorič**. Vse se je lepo zlilo ob že pripravljenem pultu z barvitimi sokovi s slami. V sosednji sobi pa keramični cvetlični aranžmaji, cvetje in metulji. Nad stopniščem, ki seže do podstrešja galerije, pa vetrni zvončki, ki so v lah-nem večernem vetrcu po soparnem dnevu bingljali in cingljali z balkonske fasade stoletne gospe vile Mayerce.

Preden se je vse začelo, namenjeno kiparkam ustvarjalkam, pa so vmes posegle strune harfe. Kot pogrinjek dobre zgodbe, ki jo je kot poezijo pope-ljala nam že znana inovatorka besedne in duhovne misli, raziskovalka **Sonja Bercko Eisenreich**.

V tančico pomladi odeta Harmonija

S pretanjeno ustvarjalnim in umetniškim navdihom nas v tem prelepem okolju Vile Mayer in njenega vrta, ob koncu pomladi in le koledarski dan pred poletnim solsticijem, nagovarjajo sporočila ustvar-jalk sekcije oblikovanja iz gline društva Harmonija. Tu smo in vam na občudovanje! Berckova razpleta niti misli dalje. Pomlad bo dosegla svoj vrhunec s prehodom v poletje 21. junija jutraj ob 4. uri in 57 minut. Pred nami je sončev obrat, eden starodav-nih dnevov moči, ko so meje med svetovi najtanjše in energije narave najbolj naklonjene manifestaciji vseh vrst. Ta močna kozmična energija osvetljuje vsa področja našega življenja in prinaša posebej posvečene občutke. Tradicionalno se je na pred-večer poletnega sončevega obrata počastilo vez z naravo in elementarnimi ter duhovnimi bitji, op-ravljali so se obredi za zdravljenje planeta, vidstva, ljubezni, spolnosti, ustvarjalnosti, sreče, zdravja, želja in zaščite.

To je čas praznovanja plodnosti, aspekta Bogi-nje, ki ustvarja

»Na ta dan so naši predniki kurili kresove in verjeli, da ogenj, zakurjen na kresno noč, pomaga soncu ohraniti in pomnožiti njegovo moč. Kresove so ne-tili na vrhovih hribov, čim bližje nebu, okoli ognja pa peli in plesali, skakali čezenj ali skozenj ter ho-

dili po žerjavici. Ker je Sonce izredno pomembno za planet Zemljo, saj s svojo toploto in svetlobo vzdržuje življenje na njej, je bil za naše prednike to eden od najpomembnejših praznikov, nabit z ma-gijo in čarobnostjo.« Interpretka Sonja je ob naraš-čajočem prijetnem vzdušju z glasbo strun prežete scene v preozkem hodniku izpeljala še simboliko. »Današnja razstava in dogodek sta zaobjetje mla-dega dekleta, arhetipske Mile. Radostne dive, igrive, skozi katero žubori življenje, nas navdihuje v rast, polni z neizmerno energijo veselja in pretanje-ne čuječnosti, odete v pet elementov, iz katerih je tudi stkan današnji dogodek.« Predstavila je: »Rast in moč, v elementu Zemlje, v Vodi spodbudi, po-vezanosti, možnosti in pogoju za rast. In Zrak, kot gibanje v vseobsegajočo razsežnost, Ogenj kot aktivnost, prečiščenje in obnova ter Eter, ki je svetlo-ba, ki daje smisel in osebno poslanstvo življenju.« Skozi glasbeni preliv prelepih melodij, ki jih je iz harfe obojerno izvajljala **Naja**, sta obe umetnici prešli vseh pet Elementov, z navajanjem spoznanj in filozofskim pogledom na življenje z vseh plati, izkušenj in lepote dojemanja. Le kot primer, se je zgodba dotaknila naključno izbranega Ognja, ki ga v univerzalnem smislu simbolizira

Sonce, kralj na nebu nas osvetljuje in razsvetljuje s svojo močjo preobrazbe, transformacije. V trenutku prehoda se čuti čarobnost življenja, en sam trenutek, ko smo v tej ognjeni zvezdi vsi eno samo bitje. V našem mističnem vrtu (razstave na prostem in v polzaprtem ambientu) ga ponazarjajo čudoviti rde-či maki, rdeča nit tokratne razstave.

Povezanost teh pojmov je bil navdih umetniške-mu ustvarjanju

O razstavi in umetnicah ustvarjanja plastik malega kiparstva, članicah Sekcije za oblikovanje gline pri KUD Harmonija, je **Ljubica Donko** izrazila zahvalo in priznanje vsem, ki so omogočili predstavitev v čudovitem ambientu, in povabila na ogled stoterih izdelkov, ki so upodobljeni kot narava in tudi vetrni zvončki. Za revijo List pa je kasneje povedala še več zanimivosti. »Razstavljamo vetrne zvončke – mobile, simbole sreče in učinkovita orodja za urav-notežen pretok energij, ko njihala požene veter in se odzovejo v zvokih, vsak svoje frekvence in to-nov. Tako slabo, negativno energijo preoblikujejo v pozitivno. Ob pritkavanju se sliši pomirjajoč, medi-tativen in blagodejen zvok pretoka dobre energije, ki sprošča. Vsaka od sedmih mojstric razstavlja po 2 naravni »glasbilo«, skupaj kar 14 v zunanosti in notranosti vile. Donkova je simbolno predstavi-la še razstavljene tipe kipcev cvetja. Mak za nas predstavlja simbol obilja, ki je čudovita preprosta rastlina, cveti z glamuroznimi cvetovi, ki se lahko kosajo s številnimi vrtnimi starletami. Kale, simbol čistosti, elegance, naravne lepote in – v belih cve-tovih se razkriva lepota in simbolika najbolj čistih in iskrenih čustev, simbol mladosti, ponovnega rojstva in novih začetkov. Metulji simboli svobo-de – so bitja neba in duh metamorfoze kot močna transformacija v našem življenju, obnova in po-novno rojstvo, lahkostnost in igrivost. Vsekakor pa

JOŽE MIKLAVC

simbolika metulja opozarja na spremembe, ki se jih lotevamo sistematsko, z milino in lahkostnostjo.« **Pomoč iz okolja in sodelovanje na več ravneh omogoča nove projekte**

Izvedeli smo, da so dame ustvarjale od začetka februarja do odprtja razstave 20. junija, v sodelo-vanju z Društvom **Edite Kos Martinšek**, posredno z Bahor centrom (peka gline in glaziranih izdelkov) ter podporo Občine Šoštanj. Ustvarjalke v glini keramiki delujejo kot homogena skupina, izvaja ves postopek od oblikovanja, žganja, barvanja in vstavljanja neglinenih dodatkov, kolektivno pa so tudi same postavile razstavo. Posameznih cvetov in metuljev je več kot 100, vsak je svoj unikat. Prav tako je v vetrnih zvončkih izdelanih in vgrajenih več kot 100 elementov, vsaka od sodelujočih pa je za ustvarjalno delo porabila vsaj po 100 ur. Sonja Bercko pa je še pred ogledom razstave zaokrožila dogodek v čast poletnemu solsticiju z besedami priznanja: »V današnji dogodek so svoj pečat vt-kale umetnice **Ljubica Donko, Mira Golčar, Ivana Jegovnik, Helga Novak, Božena Tomšič, Jurica Tonkli in Zdenka Uršnik**. Glasbeno prejo je pletla akademska glasbenica, harfistka **Naja Mohorič**. Okuse iz narave je v svoje osvežilne napitke obar-val **Boris Ciglar**. Hvala tudi ekipi **Vile Mayer**.« Za List pa dodajmo, da je imetniško besedo skozi na-racijo povezala Sonja Bercko Eisenreich, ki vedno ob podobnih priložnostih poskrbi za vse tisto, kar je pomembno in na različne načine omogoča, da projekti idejno, organizacijsko in finančno zaživijo, razsvetljujejo in se utrnejo ujeti v zavesti in kultur-ni rasti ljudi. Župan Občine Šoštanj **Boris Golič-nik**, ki je bil poleg v. d. direktorice ZKS **Milojke B. Komprej** prisoten in navdušen nad dogodkom, je v knjigo razstave zapisal: »Kultura in harmonija ... Dodana vrednost naši družbi in našemu prostoru. Čudovit dogodek, čudovita razstava. Hvala za ustvarjalnost. Ker ste! Vaš župan Boris.«

Sonja Bercko Eisenreich je umestila razstavo dekorativne keramike v kontekst poletnega solsticija. Foto Jože Miklavc

Kale Foto Jože Miklavc

Aranžma Žitno polje Foto Jože Miklavc

Zasluzna za pripravo razstave keramičnih izdelkov Ljubica Donko je pokazala tudi del razstave vrt s kalami in makom. Foto Jože Miklavc

Mak in metulj Foto Jože Miklavc

Ljubica Donko ob svojih kalah, ki jih ni treba zalivati. Foto Jože Miklavc

Trenutki vznesenosti ob glasbi in poetični predstavitvi bistva Foto Jože Miklavc

Župan Občine Šoštanj Boris Goličnik je v vpisno knjigo razstave izrazil zadovoljstvo in čestitke ustvarjalkam. Foto Jože Miklavc

Srčasti vetrni zvončki, delo umetniških rok keramičarke Foto Jože Miklavc

Naja Mohorič, akademska glasbenica harfistka Foto Jože Miklavc

Večni mak Foto Jože Miklavc

Napotnikov Deček s piščalko iz Vile Mayer je bil ves čas otvoritvene koncertne predstave v središču pozornosti. Foto Jože Miklavc

Glasba

Dvakrat nagrajena Zarja

Iskreno priznam, da me prevzema čisto navdušenje in lokalni ponos nad uspehom, ki ga je na 41. tekmovanju slovenskih godb, ki je potekalo v Krškem, dosegla naša godba, naš Pihalni orkester Zarja. Na res zahtevnem tekmovanju, katerega rezultat niso samo plakete in pohvale, temveč je rezultat tudi kriterij, kdo je v slovenskem prostoru najboljši, so naše godbenice in godbeniki osvojili dvojno zmago! Po enotni odločitvi komisije je PO Zarja dosegel največje število točk, hkrati pa je bila najbolje ocenjena njihova izvedba skladbe slovenskega avtorja, ki je bila obvezen del tekmovanja. Torej so se iz Krškega vrnili z zlato plaketo s pohvalo in posebno nagrado za najboljšo izvedbo domače skladbe.

Pa da ne bomo veseli samo uspehov Zarje, vedno je v samem vrhu tudi PO Premogovnika Velenje in tudi letos so bili samo točko in pol za našo Zarjo, ki je dosegla kar 96,94 točke.

Neverjeten uspeh, res, a vendar zaslužen in malo tudi pričakovan. Kot vemo, so naši godbeniki že vrsto let posegali po zlatu in tudi na tokratno tekmovanje so šli dobro pripravljeni. Predsednik društva **Srečko Potočnik** je skupaj s podpredsednikom **Francem Krevzlom** poskrbel za vso logistiko, da so se godbeniki res lahko osredotočili na tekmovanje. Pri izbiri skladb je veliko obveznega dela, tako da strokovni vodja in najboljši dirigent vseh časov **Miran Šumečnik** ni imel veliko manevrskega prostora. Kot je slišati iz vrst godbe, je gradil na skupnem delu, na delu vseh članov, na njihovem znanju in ne nazadnje ljubezni do glasbe in pripadnosti skupini. Kolektivni duh, ki veje v tem orkestru, se je potrdil na tekmovanju, ki je potekalo 27. in 28. maja. Na odru je bilo štiriinosemdeset godbenic in godbenikov, ki so gotovo dali vse od sebe. Nastop je trajal 45 minut, poleg ogrevalne skladbe še dve skladbi po izboru organizatorja in ena po lastni izbiri. Ocenjevala je mednarodna komisija (dva Slovence,

Španec, Italijan in Portugalec). Kot rečeno, so ocenjevali tudi najboljše izvedeno skladbo slovenskega avtorja in Zarja jih je spet prepričala. Poleg prepričljive zmage je bil hkrati poplačan trud večletnega dobrega dela orkestra, ki ima v svojih vrstah največ amaterjev. Nekaj Šoštanjčanov je godbo spremljalo na tekmovanju in ti so znali najboljše opisati izjemno

MILOJKA B. KOMPREJ

razpoloženje, ki je vladalo v sestavi, in seveda je sledilo vse, kar takšni zmagi pritiče. Orkester se zahvaljuje vsem, ki so kakorkoli pripomogli, da so lahko godbeniki ponesli ponosno ime Šoštanja in orkestra v svet.

Ocenjevala je mednarodna komisija.

Foto Dušan Dobnik

Še zadnja vaja z najboljšim dirigentom

Foto Dušan Dobnik

Nagradi sta prevzela predsednik Srečko in maestro Miran.

Foto Dušan Dobnik

Zlato je njihovo!

Foto Dušan Dobnik

Med nastopom v KD Krško

Foto Dušan Dobnik

Pesem nas drži pokonci

V Škalah so medgeneracijsko peli otroci in starejši pevski zbori Šaleške doline

11. revijo upokojenskih pevskih zborov Šaleške pokrajinske zveze z gosti so tokrat priredili aktivni člani Društva upokojencev Škale. Odlični organizatorji so poskrbeli, da je nastopilo kar 10 zborov in vokalnih ter instrumentalnih skupin, med njimi tudi Otroški pevski zbor Podružnice osnovne šole Škale, ki ga vodi učiteljica **Eva Kumer**.

To je že kar uvodoma pomladilo prireditve, ki je tako pridobila pridih medgeneracijskega sodelovanja. V skupini starejših zborov so nastopili: MePZ DU Paka pri Velenju, ŽePZ DU Velenje, MoPZ DU Velenje, Me PZ DU Šoštanj, MoPZ Kajuh Velenje ter Lovski pevski zbor Lovske družine Škale – DU Škale. Šoštanjski pevci, ki so dobro znani predvsem domači publiki na območju občine Šoštanj ter po številnih nastopih po Sloveniji, so z Verzi ljubezni in pesmijo Jurjevanje potrdili, da je njihova odlična izbira zborovodkinja **Metka Atelšek Oman**. Med gosti so odlično odpeli Tam smo doma ter Kaj kleplje člani Okteta Zavodnje pod vodstvom **Jožeta Grabnerja** in z glasbenim ritmom opremljene Vesele babice s harmonikarjem Zdravkom dve ljudski, tudi aktualno v tem času Pod lipico zeleno. Da je bilo tudi tokrat dovolj vrhunskega petja, na koncu še z lepimi melodijami harmonikarjev, so poskrbeli Vingosi, vokalna skupina DU Vinska Gora. Polno dvorano in pevce je z besedami dobrodošlice in zahvalo za sodelovanje nagovoril predsednik gostiteljev DU Škale **Milan Tepej**. O pomenu petja ter kakovosti nastopov v okviru pokrajinske zveze Šaleške doline je primerno ocenil prireditev predsednik, tudi

sam dolgoletni pevec in glasbenik Podkrajskih fantov **Franc Vedenik** in se zahvalil vsem pevcem, zborovodjem ter društvom za prizadevanje za lepo slovensko pesem. V imenu Zveze društev upokojencev je revijo spremljala in pozdravila **Marija Orešnik**, strokovna spremljevalka priznana dirigentka **Anka Jazbec** pa je ocenjevala kakovost pevskih nastopov in podala organizatorju oceno, ki naj služi bolj

JOŽE MIKLAVC

šemu delu in kakovosti petja ter delno izboru predstavnikov na osrednji pevski reviji Zveze DU Slovenije v prihodnjem letu. Da je vse teklo, kot mora, je poskrbel odbor prireditve, še posebej tajnik DU Škale **Srečo Črep** in voditeljica z veliko mero empatije do pevske kulture **Polonca Jazbinšek**.

MePZ DU Šoštanj je popestril revijo pevskih zborov Šaleške pokrajinske zveze DU v Škalah.

Foto Jože Miklavc

Veselo so zabrenkale in zapele tudi Vesele babice z Zdravkom izpod Gore Oljke.

Foto Jože Miklavc

11. Međimursko proščenje Velenje 2023

Poleg Cigan benda dogajanje popestrili tudi kolesarji in folkloristi iz občine Šoštanj

V soboto, 10. junija, so člani Kulturnega društva Međimurje Velenje (KDMV), ki šteje okrog 150 članov in deluje na področju Šaleške doline ter širše, priredili 11. Međimursko Proščenje (po slovensko slovesno Lepo nedeljo) v atriju Kidričeva-Kersnikova pri nekdanji »Stari Nami«.

Dogodek je pripravljalo okrog 34 njihovih aktivnih članov s podporo osrednjega urada za Hrvate izven Republike Hrvaške ter MO Velenje. Kot nam je povedal predsednik KDMV **Matija Blagus**, gre za cerkveni praznik, ki ga praznuje vsaka župnija na dan farnega zavetnika. Ob tem se povabi na dogodek vsa rodbina (sorodniki iz drugih far in krajev) na obisk. V vasi ali trgu pri cerkvi se postavijo stojnice, na katerih ponujajo na ogled rokodelske izdelke, pristno kulinariko na okušanje, ob tem pa se odvija prijetno druženje ob zabavnem kulturnem programu. Tokrat so sredi Velenja pripravili uprizoritev ljudskega in cerkvenega praznika, nastopili pa so njihova Tamburaška skupina KD Međimurje Velenje (le za ta dogodek poimenovala) »Cigan band«. Ob prijetnem programu je v živo delovala predstavitev vroča stojnica s ponudbo langošev in kolačev, mokra stojnica z vinom iz Prekmurja, prikazom dela klekljaric in druga ročna dela, medena stojnica ter lectarstvo, bižuterija in Stojnica mladih. Dogodek je tako privabil številne člane društva in njihove družine ter jih povezal z domačini iz Velenja ter širše, kar je v naravi njihovega delovanja in sobivanja. Obiskali so jih starodobni kolesarji iz Gaberka, iz Šoštanja so priplesali folkloristi Oglarji ter prišpili harmonikarji skupine Vingosi iz Vinske Gore. Gostovanje domačih kulturno-glasbenih skupin pomeni tudi način delovanja KD Međimurje Velenje, ki se povezuje z domačo kulturo in ljudmi iz krajev sobivanja iz vse Šaleške doline. Z dogajanjem je bil zadovoljen predsednik KD Međimurje Velenje **Blagus**, ki je bil vesel obiska podžupanje MOV **Aleksandre Vasiljevič** in nekaterih drugih predstavnikov družbenega življenja iz Šaleške doline ter naključnih obiskovalcev.

Spontano srečanje članov Društva Međimurje Velenje iz vse Šaleške doline Foto Jože Miklavc

Ob proščanju tudi razstava ročnih del in ustvarjalnosti članov DMV

Foto Jože Miklavc

Scena kot oltar dogodka v narodni noši međimurske skupnosti v Šaleški dolini

Foto Jože Miklavc

Predstavili so tudi umetnike iz vrst društva Međimurje-Velenje. Foto Jože Miklavc

NČ Štorklja je simbol njihove pokrajine v nekdanji domovini.

Foto Jože Miklavc

JOŽE MIKLAVC

Iz zgodovine

Kajuh v taborišču Rajhenburg?

Iz pozabljene avtobiografije pesnice Darinke Odović

V Narodni knjižnici Srbije v Beogradu hranijo avtobiografijo pesnice Darinke Odović (1896–1951). Napisala jo je leta 1949 in dala v morebitno objavo književniku Miloradu Pavloviću Krpi, ta pa jo je podaril knjižnici.

Odovičeva je dvakrat v Topolšici spremljala svojo hčerko Dušico na zdravljenju tuberkuloze: prvič med letoma 1934–1938 in drugič ob začetku druge svetovne vojne, ko se je hčerki bolezen ponovila. Kot komunistko so Odovičevci Nemci odpeljali v zbirni center v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, nato pa v zbirno taborišče Rajhenburg v Brestanici. Ob opisovanju življenja v Rajhenburgu Odovičeva dvakrat med sotrpini omeni tudi Kajuha. To je – kolikor vem – edino pričanje, da naj bi bil Kajuh v taborišču Rajhenburg: njegove biografije poročajo, da so ga konec aprila 1941 gestapovci aretirali in odpeljali v zapore v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, od koder naj bi ga po številnih zasliševanjih in mučenju »po nekaj tednih« izpustili. Janez Žmavc navaja, da je bil Kajuh v Šmartnem tri tedne, Djordje Radišić govori o petih tednih. Če bi bil Kajuh tudi v Rajhenburgu, bi njegovo ujetništvo trajalo dosti dlje.

Zapisi Darinke Odović so tipkani v cirilici na tanek A4 papir, paginacija ni konsistentna. Dokument s signaturo R374/V/225 obsega: naslovno stran, sklop Moja avtobiografija (36 strani), poglavje Trije meseci v taborišču v Sloveniji – gestapovski vampir Leopold (4 strani) ter Drugi del: Selitev taborišča iz Slovenj Gradca v Rajhenburg (8 strani). Dokument je delno preveden, delno povzet, informacijsko manj povedni pasusi so izpuščeni.

— — —
Darinka M. Odović: Trije meseci v taborišču v Sloveniji – gestapovski vampir Leopold

Po 27. marcu, ko je srbski narod povedal svojo besedo: upor, desnica pod nos Nemcem, je nastalo grozljivo pričakovanje objave vojne, s katerim se je spustil tudi blagoslov smrti: prve bombe [6. 4. 1941].

Moja edinka, 18-letna hči Dušica, je bila v tem času na zdravljenju v Sloveniji v sanatoriju Topolšica. Tam me je našla vojna in vdor Nemcev v našo domovino. Dvanajstega aprila so Nemci vdrli tudi v sanatorij Topolšica, da ga oropajo in osvojijo; po 10 dneh, nekega dišečega aprilskega dopoldneva, se je pred vilo, v kateri sem stanovala, ustavil luksuzni avto, in

so me prijeli. Ko sem vprašala za razloge, za kaj sem aretirana, me je eden iz trojice besnih gestapovcev – vse je kazalo, da šef – zgrabil za ramena, da mi je poletna halja na tem mesu kar popokala, in me stlačil v avto ob pekljem tuljenju in psokvah (tega krvosesa smo kasneje v taborišču imenovali »kralj Boris«, ker mu je bil zelo podoben). Na sedežu ob meni je sedel gestapovec s puško na rami in roko na pištoli. Blago sem ga vprašala po nemško, če mi bodo dovolili, da bi videla svojo hčer. Vampirsko je obrnil oči, jih izbulil in zagrmel: »Če se samo premaknete s sedeža, streljam!« Ni mi več padlo na pamet, da bi se premikala. Čakala sva v avtomobilu, mojo sobo zgoraj pa so premetavali. S trojico gestapovcev je prišel tudi znani šoštanski trgovec, vodja hitlerjanskega gibanja za vso [Šaleško] dolino Vili Kosi, čistokrvni Slovenec. Vse svoje rokopise sem vzela s seboj v Slovenijo, da bi jih rešila pred bombardiranjem in delala na njih. Mislija sem, da bom vojno preživela z otrokom v Sloveniji, kjer bo varneje kot v Beogradu. Vse rokopise so mi zaplenili. Kralj Boris se je zakrohotal: »Ali so tudi balkanske svinje lahko pismene? Vse tole bomo naložili na ogenj, da si bomo skuhal čaj in kavo!«

Avtomobil se je ustavil pred upravo sanatorija, kjer je že stal velik rdeč avto. Grobo, surovo, divjaško so me porinili noter. Ko sem se vzpenjala, sem levo in desno opazila množico, zbrano, da nas pospremi. Ker ura še ni bila 4, ko bi bolniki prišli s teras, je bilo v množici največ osebja sanatorija. Obupano sem jih prosila: »Javite Dušici; pripeljte mi jo, da jo vidim. Micka, Fanika,« sem vzklikala, »naj še enkrat vidim svojega otroka, prosim vas, dajte, privedite mi Dušico!« Kralj Boris je pritekel kot podivjana zver in me pahnul z desnico: »Noter, hudič srbski!« Na sedežu desno je bil šef sanatorija, g. dr. [Svetolik] Božinović, za njim zdravnik dr. Vera Stojanović. Stražarji so gledali grdo kot kerberji iz podzemlja; besede nismo smeli spregovoriti. Malce kasneje so stražarji privedli trojico najnaprednejših in najsposobnejših študentov: Marjana Podgornika, [Radoslava] Ivanovića in Radovanovića [?]; vsi so bili pacienti, dobivali so pnevmotoraks ali blokado, imeli operacije prirastlin, Radovanović pa je bil še v povojih od torakoplastike (sekantja reber). Radovanović je bil najsimpatičnejše bitje v Topolšici, študent visokokomercialne šole, slikar in pesnik. Zelo sem ga imela rada, kajti bil je blag in dober in je s svojimi nasveti zelo uspešno vplival na mojo Dušico.

Pogovarjali smo se s pogledi in obupovali nad nečlovečnostjo teh divjakov. Privedli so jih še nekaj iz okolice; šla sem stražiti, da ne bi odšli, pa se ne bi videli z Dušico. V tem mi Radovanović da znak, da zvoni četrto uro, kar je pomenilo, da bodo pacienti prišli dol. Vznemirjena sem se vrtela na sedežu kot na žerjavi. Radovanović zakašlja, pa spet, in še tretjič, da bi pritegnil mojo pozornost. Pogledala sem ga in on mi z očmi pokaže v smeri Brede. In res: s

ROK POLES

hribčka je prihajala Dušica. Vstala sem s sedeža, da bi šla h kralju Borisu, ki je sedel na koncu velikega avtobusa; zaprosila bi ga, naj me izpusti, da vidim otroka, ali spusti njo noter, ko me stražar zgrabi za ramena: »Sedite mirno ali streljam!« – »Videti hočem svoje dete, prosim vas, dovolite, sicer pa – če vas ni sram – streljajte.« Kralj Boris je ugotovil, za kaj gre, prišel je bliže: »Nein [Ne], nein, nein,« je zagrmel stokrat, »Nein!« Dušica je stala nasmejana ob avtobusu, z očmi je iskala mamo. Skozi okno sem videla, kako jo stražarji suvajo, ona pa se jim umika. Požirala sem jo s pogledi. Vsi smo jo gledali. Naenkrat je – na našo grozo – močno odrinila SS-ovca, se prebila in vstopila na avto. Druga drugi sva padli v naročje. – Dušica se je poslovila od šefa zdravnika, Marjane, dr. Vere in Radovanovića, potem je spet objela mamo. – »Nenadoma, kot da bi nekdo med nas treščil zaboj z municijo, se je na nas zrušil gromoviti: »Genug! [Dovolj]!«. Kralj Boris je odrinil Dušico od mene. Zapletla se je in padla, pa hitro vstala in vsi smo slišali: »Svinja švabska, kaj se rineš!« Na ves glas sem vrisnila: »Grobjan, imejte milost, dobiva pnevmotoraks,« a me je v tem močno zgrabil in postavil na svoje mesto. Skozi okno sem videla, kako par SS-ovcev žene Dušico v njeno vilo.

Pred večerom smo prišli v Šmartno, tedaj znamenito koncentracijsko taborišče za spodnjo Štajersko, v župnijski dvor v neposredni bližini Slovenj Gradca. V ogromni sobi nas je čakalo več kot 50 ljudi, vsi znanci iz Šoštanja, Celja in Slovenj Gradca. Privedli so me z dr. Vero. Objemali smo se in poljubljali. Mila mala Olga Vrabčič, študentka farmacije iz Šoštanja, je skakala v zrak do radosti. Obsuli so naju s cigaretami, piškoti (nakradenimi) in pesmijo. Naenkrat se gromko razleže: »Achtung [Pozor]!« – vstopil je gestapovski slinavec. Pojasnili so nama, da se to dogaja 20–30 krat dnevno: kadarkoli vstopi kakšen SS-ovski ali gestapovski rumenokljunec, se zasliši grozoviti »Achtung« in vsi poskačejo v pozor. Vendar je bil »Achtung« še znošen v primerjavi z drugimi mukami, ki so nas čakale: tri do petkrat dnevno je 5–10 SS-ovcev zagrmelo: »Antreten« [V vrste!], kar je pomenilo strmoglav dir na dvorišče, bliskovito iskanje mesta v svoji vrsti, nato pa preštevanje. Z nami so ravnali kot s črnci, kot z belim blagom: može in žene so pošiljali v Slovenj Gradec, da so čistili kavarne in druge lokale, stranišča, prali avtomobile; najraje so med vsemi izbirali intelektualce. Ženske smo SS-ovcem čistile čevlje, polirale pasove in podobno: od zornega sveta do sončnega zahoda nad Julijskimi Alpami so delali slovenski sužnji.

Vsak tretji dan so bili na straži Prusi, med katerimi je v surovosti briljiral razvpiti Leopold. Vsem taboriščnikom še zdaj zadrhtijo živci, če se ga omeni. Ta si je v 24 urah 8 ur izmišljal muke za nas. »Leopold? Leopold!« je šlo skozi taborišče in vse nas je v hipu zajel obup. Med ženskami je

– na najino nesrečo – še posebej sovražil mene in gospo Mikolič, soprogo lastnika tovarne lesa v Slovenj Gradcu. »Frau [gospa] Profesor und Frau Mikolič!« se je neprestano slišalo iz Leopoldovih ust v času njegovega dežurstva. »Obe dve – saboterki!« je vreščal, »pokadili bosta poslednji cigareti, psiči slovenski!« Nekega dne je ujel moj pomežik (pomežiknila sem gospe Mikolič, da prihaja najin ljubimec): »Ven, ven, Odovič in Mikolič.« Kot sestradana zver so naju ošinili najprej s pogledi in potem s korobačem: »Au, du grober erbischer Teife!« se je dri z okrvavljenimi očmi, vlekel me je za ramena iz sobe v sobo, na obeh vseh, privlekel me je do velikega stopnišča, me junaško stresel, da se mi je zdelo, da mi trga kožo in meso, ter me z enim močnim zamahom potisnil navzdol. Zletela sem preko šestindvajsetih lesenih stopnic na dvorišče. Vsa zbita, s krvavimi koleno, sem se dvignila. Z lakti in z obraza mi je mezela kri. »Dvigni se, srbska svinja!« se je kot orangutan dri Leopold in me brcnil v ledja. Na dvorišču je čakala gospa Mikolič. Prebadajoč naju s krvavimi očmi, nama je ta pruski volkodlak ukazal: »Zribajta vseh pet velikih sodov, potem pa jih napolnita z vodo, da se bodo lahko okopali kulturni Nemci!« Iz sebe sem bila od besa. Nisem se več mogla obvladovati. Začela sem ga – seveda po srbsko – psovati. Gospa Mikolič se je dušila od smeha, ne da bi spustila glasek od sebe. Po treh urah dela na majskem soncu so bili sodi oribani in napolnjeni z vodo. Ko sva zaključili z delom in vprašali, če smeva oditi, sta dva Prusa ob satanskem smehu in perversnem hihitanju na najino grozo prevrnila vseh pet sodov. Spet je bilo treba polniti, spet vrteti težko kolo, vleči iz vodnjaka vedro za vedrom. Zveri sta stali ob strani in naju zasmehovali. Napolnili sva v drugo. Tedaj sta se šakala zarežala in ponovno polila vodo s satanskim ukazom, spet napolniti. Zaigrala sem: delala sem se, da se bom onesvestila, se približala sodu, udarila vanj z lakti z vso močjo, nato pa se zrušila kot brez zavesti. Zveri so bile sicer divje, a strahopetne: prestrašili so se in hitro poklicali dr. Vero. Odnegli so me v mojo sobo. Vera je ukazala, naj mirujem, misleč, da sem res padla v nezavest. Da jo pomirim (zelo sva se imeli radi), ji šepnem: »Nič mi ni, vendar pelji tragikomedijsko dalje!« Vera je zahtevala povoje in me najprej povila, nato pa jim je razložila, da imam slabo srce zaradi bolezni v otroštvu. Ponoči sva se dogovorili, da bo naslednji dan predlagala, naj me premestijo v bolnišnico v Slovenj Gradec – kar je tudi storila.

Med pripravi sem opazila, da so se vsi zbrali pri dveh velikih oknih. Šla sem še sama. Vsem nam na obeh in nalašč, da bi to videle, so spodaj na dvorišču izvajali najstrašnejša mučenja. Prizor je bil res grozljiv: stari lekarnar Vrabčič iz Šoštanja je moral skakati kot zajec, dr. Božinovič kot žaba, malo dalje pa je visel človek, obešen na drevo z nogami navzgor in glavo navzdol, s prsti se je dotikal zemlje. »Kdo je to?« sprašujejo vsi. Nihče ga ni poznal. Naenkrat odskočim, kot bi me zadela strela: »Radovanovič.« In zares je bil to pesnik in slikar, najinteligentnejši pacient sanatorija Topolšica. Zarjovela sem kot za svojim sinom.

II. del: Selitev taborišča v Rajhenburg [Brestanico]

Nisem mogla zdržati pogleda na ljubo bitje, kako visi z veje kot kakšen žakelj drvi ali vreča krompirja. Naš pametni, genialni Slavko, še v zavojih od torakoplastike, je visel, dotikajoč se zemlje s svojimi slikarskimi prsti. Ta prizor me je zadel in zavpila sem kot ranjena zver: »Die Vieh [živina], die Vieh, ali mislite, da boste osrečili svoj narod in človeštvo? Bedniki, škodljivci božji!« Dr. Vera mi je v močnem naletu zaprla usta, vendar so slišali. Malo za tem je vstopil oberšturmfirer Kaiblinger, komandant taborišča, in začel trmasto izpraševati: kdo je vpil »die Vieh«, na koga se je to nanašalo? Slovenke so me imele kot Srbkinjo zelo rade in kolikor se je on trudil kaj izvedeti, toliko smo me uporno molčale. Istega dne so me odpeljali v Slovenj Gradec v bolnišnico. Tam je bilo konec vsega nemškega srda in izživljanj.

Po treh dneh, okoli devetih zvečer, je prišla nežna sestra Valentina in mi previdno šepnila na uho: »Pridite takoj v mojo sobo, saj veste, kjer ste me našli včeraj, prva ob kopalnici,« in je nadaljevala z obhodom bolnikov. Neopazno sem smuknila s postelje in odšla. Zazdelo se mi je, kot da je v meni vse zapelo, ko sem tam zagledala Marjana Podgornika in Slavka, čudovitega Slavka pesnika, slikarja in komunist. Sijajnega in duhovitega Slavka Ivanoviča, skrivljenega od torakoplastike, z robcem na ustih, v globokem tuberkuloznem kašlju. V življenju nisem srečala človeka, ki bi začel življenje s toliko vere v svet in toliko ljubezni do ljudi, za zaslužjene množice, za vse človeštvo, kot Slavko Ivanovič, Srb iz Čačka. Objeli smo se in poljubili, spontano in od srca, kot pravi prijatelj. Trpljenje nas je še bolj zblížalo. Do polnoči smo se pomenkovali stisnjenih zob in pesti, prerokujoči propad nemških ščenet. Vsak tretji dan nas je obiskal gestapo in grozil bolnišničnemu osebju, če jim uidemo, mi pa smo se vsako noč sestajali v sobi sestre Valentine. Predlagali so mi beg, a se nisem strinjala, saj bi se gotovo maščevali nad Dušico. Po osmih dneh so me vrnili v taborišče skupaj z drugimi: Marjanom, Radovanovičem in še dvojico. Porazno je name vplivalo, ker ni bilo tudi Slavka. Z očmi sem spraševala Podgornika: Kaj je s Slavkom? V avtomobilu mi je kasneje neopazno podal listič s Slavkovim sporočilom, da so ga še zadržali na zdravljenju. Nikdar več ga nisem videla: umrl je v bolnišnici. Zdaj, ko to pišem, odpiram pismo tega božanstvenega mladeniča, v katerem pravi kot sokol: »Borimo se za ideale, v katerih uresničitev ne dvomimo, toliko bolj, ker čutimo, da se bliža propad fašizma. Itd.«

Po nekaj dneh so prišli veljaki: nemški general in oficirji SS in gestapa. Oglušeli in onemogli smo od »Achtunga« in »Antretna«. Ves čas je trajalo nekakšno famozno klicanje: taborišče se je selilo v Rajhenburg. [Taborišče v Šmartnem naj bi obstajalo do 4. 6. 1941.] Po precej več kot mesecu in pol dni, preživelih v tem mučenju, so nas odpeljali v začetku julija [prav: junija] v ogromnih kamionih, po soncu, ki je privedlo možgane in kri do točke vrelišča, po

strašnem prahu, v spremstvu orjaških Prusov s krvavimi očmi, ki so stali kot voščene figure ali kamnite kariatide, pripravljeni, da vsak trenutek planejo na svoj plen. Polnila nas je neizmerna groza.

Tiščala me je velika, globoka žalost: za Dušico in domovino. Kaj je ostalo od silne in močne Jugoslavije, ki se je v 12 dneh sesula kot otroška hišica iz kart?

Najprej smo bili nameščeni – moški ločeno od žensk – v samostanu trapistov. Vsak je imel svojo celico: malo slame na deskah po tleh; spalo se je kot v krsti, brez odej; kdor je imel kaj svojega, se je pokril.

Vrhovi visokih borovcev in smrek so dosegli do mojega okna v tretjem nadstropju in kapljice nočne rose so trepetale na soncu, bleščale so se v briljantnih prelivih. Spodaj globoka dolina, v kateri leži naselje Brestanica. Dva ogromna zelena hriba, vsa porasla s smrekami, zapirata dolino, za njima se spiralno dvigajo planine. Orli in jastrebi križarijo, njihovi kriki parajo gozdni mir. Na desnem bregu, visoko, skodraj na vrhu, cerkev, katere glas zvona zvečer in jutraj budi ptice in prekinja njihovo petje. Sonce se rojeva in zahaja za dolino, orli jadrajo visoko nad našimi glavami, ptičji zbor najavlja svitanje. S svojega okna v tretjem nadstropju velikega samostana trapistov, ki se dviga na vrhu ogromnega brega, sem od zore pa dokler ni sončeva obla zašla za Alpami, opazovala to neizrekljivo lepoto naravnega gledališča: vse misli so se zlivale okoli enega samega samčatega življenja: moje Dušice.

Vendar ta antični mir in spokojnost nista dolgo trajala. Po enem tednu so nas zgnali na ogromno samostansko dvorišče. Debelogri oberšturm ali oberšarfirer so satansko-cinično sporočili novo odločitev: »Vieh mit Vieh« [živina z živino] – v hleve. Pogнали so nas nekoliko kilometrov od samostana na samostansko posest, kjer so bili ogromni hlevi z živino. (Ta Rajhenburški samostan je bil po vsej Evropi poznan po kakovosti trapistovskega sira, čokolade in likerja.) Že prvo jutro po groznem prenočevanju v hlevih so se pred našimi očmi odvijali srhljivi, grozni, nedoumljivi prizori: z grozo smo gledali, kako ljudje padajo v nezavest: [viseči?] za noge, z glavo navzdol, delavci in študenti, obtoženi komunizma, med katerimi sem poznala moje drage Šoštanjčane: novinarja Korena in **Karla Destovnika, pesnika Kajuha** (Drago Jeran). Vsako jutro so SS-ovci, združeni z gestapovci, izvajali »gimnastične vaje«: ljudje, med katerimi je bil tudi 60–70 letni starček, so ob peklenskem ukazu oberšarfirerja in nekaj prisotnih SS-ovcev, ki so prihajali na izmene, morali ure teči okoli »koczolca« (hleva), pa spet gimnastični sistem, kot v Slovenj Gradcu, torej: ure skakanja kot žabe, pa kot zajci, pa na drevo, pa z drevesa. Ljudje so padali v nezavest, hitlerjanski sadisti pa so se krohotali, perversno uživajoči v mukah svojih žrtev. V Brestanici nas je bilo preko 800, morda več kot tisoč. V ogromni »gornji štali«, dolgi okoli 100 metrov, smo bili zaprti skupaj z moškimi, nas tristo duš. Od šestih jutraj sta gromoviti »Achtung«, nato še silovitejši »Antreten« objavila začetek naših različnih

mučenj: dr. Vera je hitela v kuhinjo čistiti krompir z ostalimi, magistra farmacije Olgica Vrabčič v pralnico, druge na okopavanje in ribanje; moški tolčejo kamen in z njim nasipajo pot od samostana do našega hleva, mene pa so kot edino Srbkinjo iz Srbije, Beograjkanko, častno poimenovali Stuben-mädchen, stubnmedl. Sobaričina lepa dolžnost je bila, da zjutraj iznese štiri polne »kible« in jih opere, da se vse sveti, da počisti tri ogromne steze med našimi posteljami v dolžini in širini hleva, da prinese vodo, pospravi »spalnico«, vrši sanitetski nadzor in tristo drugih dolžnosti, ki bi mi jih med dnevom določile kaprice in slaba volja Herr Obsturmführerja (te tri steze sem krstila srbska, slovenska in ruska).

Brez konca in kraja so se vlekla zasliševanja, iskali so posebno nas iz Topolšice: kje je Zogovič? Kje Bora Prodanović? Zorna Čolič? Fric Rajpreht? Vse to so bili pacienti sanatorija, osumljeni komunisti. Sto in stokrat so izgovarjali njihova imena, treskali z desnico ob mizo in rdeči od besa, kot pečeni raki, momljali kot divje zveri: »Vse vas, Srbe, je treba uničiti, pa bo mir v svetu,« in sto in stotič: »Serbische Hunde« [srbski psi].«

Dr. Vera Stojanović in Darinka Odovič sta morali 3 ure prati avtomobile na junijskem soncu, nato so Prusi na avtomobile z lopatami zmetali zemljo in blato – »kremo za čiščenje« – in so s čiščenjem nadaljevali duhovniki.

»Nekoč so na delo pozvali veleposestnika Strojnika, študenta in učitelja. Postrojili so nas v vrsto. Bil je velik slovenski praznik. Na našo grozo smo gledali, kako ti nesrečniki z rokami vlačijo blato iz taboriščnega stranišča in ga nosijo na njivo, se spet vračajo, in tako polni dve uri. Velikanski Prus ukaže dvema študentoma, naj se namažeta s to pomado, odlično za kožo: »Feine Kreme [prefinjeno mazilo], feine Kreml«, se je drla SS-ovska drhal – in ljudje so morali to početi, če jim je bilo življenje ljubo. Med sotrpini je bil tudi poznan slovenski pisec, župnik Ksaver Meško. Skupno trpljenje v taborišču nas je združilo in dobri stavec jih je starozavezno preklinjal.

Nekega jutra, ko sem opravljala svoje delo sobarice, so me poklicali v pisarno dr. Stauba. Prijatelji so se prestrašili in se zbrali ob meni: dr. Vera, **pesnik Destovnik - Kajuha**, novinar Koren, starina Ksaver Meško, g. Strojnik in ostali. »Kaj je, kaj je to, Dara? Zakaj te kličejo prav k njemu?«

Ljubi bog! Kakšna žrtev sramežljivosti svoje rase. Dr. Staub! To je torej komandant našega taborišča, slavni dr. Staub. Skoraj bi ga vprašala: od kod so vaši predniki, gospod doktor, če ne iz primordialne sluzi? Kakšna ekstravaganca narave! Šestdesetletni starček, eleganten, ljubezniv, s cinično napol odprtimi očmi, ki so zlikovsko rle izza zlatih naočnikov. Obraz rumen kot kakšnega mladeniča, lasje lepo poglajeni navzgor – preprosto: v tem Tartarju zbir univerzalnih krasot. Ah, s tabo, striček, bo šlo pa lahko! sem pomislila. Pričakal me je zelo ljubeznivo, skorajda bi napravil »reverans« [priklon], in začel: »Vi ste torej ta gospa profesorica Odovič! Ali govorite nemško?« – »Govorim, a zelo slabo, sem učiteljica francoskega jezika;

morda vi, g. doktor, govorite francosko?« – »Prav, potem bova po francosko, gospa profesor!« – Pogovarjala sta se o spornih navedkih iz rokopisov Odovičeve, nato je lahko šla. 22. junija je v taborišče prišla tudi Dušica. Sporočila jim je, da je Nemčija napadla Rusijo. Na rokah so jo ponesli po taborišču.

»Nekega dne so nam pred večerjo dovolili »prosto«, to je: »Rauchenpause« [premor za kajenje]. V skupnicah smo se sprehajale po polju, ograjenem s trojno žico. Po nekaj dneh so nam sporočili, da nas bodo pustili domov. Najprej združevanje v Mariboru v »Familienslager« [družinskem taborišču], nato pa vsak v svoj »Vatersland« [domovino]. V taborišču so znoreli, pilo se je in plesalo, a še vedno v strahu.

Zadnje dni nas je v taborišču vse dušilo, kot bi gorelo. Vsi smo pričakovali, kdaj se bomo rešili teh nasilnikov. Poslednji večer pred odhodom nas je obiskal dr. Staub, za katerega smo kasneje izvedeli, da sploh ni Nemec, ampak Avstrijec, odvetnik iz Gradca, kar smo opazili že po njegovem narečju. Ljubeznivo se je približal in me zaprosil: »Gospa profesor, ali bi lahko »zum Erinnerung« [za spomin] nekaj zapisali v srbskem jeziku v mojo beležnico?« Pristala sem in mu napisala: »Vi ste najkuroznija forma, koju uzima instinkt univerzalne reprodukcije sa anomalije i patološke pojave u prirodi i ljudskom društvu.« Prosil je, da mu v francoščino prevedem pomen zapisanih vrstic, pa sem mu še prevedla – spomnila sem se misli ne vem katerega francoskega pisca: [prazno].

Naslednji dan, šestega julija, smo vsi odšli v Maribor, po desetih dneh pa v Beograd.«

— — —

Pred »kajuhoslovce« zapis Odovičeve postavlja vprašanje: Je bil Kajuha res v Rajhenburgu, pa o tem do sedaj nismo nič vedeli, ali pa je Odovičeva, ki je po spominu pisala o dogodkih izpred več let, zamenjala Šmartno in Rajhenburg in je Kajuha videla (samo) v Šmartnem? Duhovnik in pisatelj Franc Ksaver Meško se spominja, da so bili v Šmartnem pri Slovenj Gradcu v župnišću, spremenjenem v jetnišnico, in pritličju nastanjeni duhovniki (tudi on sam), pomembnejši gospodje iz Slovenj Gradca, Šoštanja in Velenja ter nekaj delavcev iz rudnika – vsi osumljeni komunizma. V nadstropju so bili zdravniki, odvetniki in notarji, sodniki, učitelji, trgovci, tovarnarji in kakih dvajset gospa in gospodičen ter drugi duhovniki. V celi hiši skupaj kakšnih 120 ljudi. Zaklenjeni so bili noč in dan v svoje sobe, še oken niso smeli odpirati. Bili so bolj natlačeni kot kasneje v Mariboru in Rajhenburgu.

Kajuhov biograf Emil Cesar piše, da je Kajuha isti gestapovec, ki ga je prišel iskat, pripeljal tudi iz taborišča domov. Železničar (progovni nadzornik) Herman Bizjak pa je izjavil, da je Kajuha na skrivaj pripeljal iz taborišča do Velenja z vlakom. Cesarju je Nada Primožič (leta 1963) povedala, da se je Kajuha iz Šoštanja umaknil k njim v Letuš že junija.

Iz nemških seznamov zapornikov v Šmartnem pri Slovenj Gradcu (SI AS, 220 f. 16, 1931 f. 798) je razvidno: kot »komunistična ujetnika

Podpis Darinke M. Odovič in začetek njene avtobiografije, NB5

Taborišče v Šmartnem pri Slovenj Gradcu, MN25

Transport ujetnikov v taborišče Rajhenburg, MN25

Nasipanje poti pri hlevih v taborišču Rajhenburg s kamenjem, MN25

iz Topolšice in Šoštanja« sta bila aretirana Odovičeva 27. 4. 1941, Kajuha pa dan kasneje. Seznam z dne 14. 5. navaja Odovičovo v skupini »I (ženske)«, Kajuha pa v skupini »Po izpolnitvi pogojev izpuščenji iz pripora (Nach Auflageerteilung aus der Schutzhaft entlassen wurden)«. 24. 5. je Odovičeva na seznamu varovanih ujetnikov (Schutzhaeftlinge), Kajuha ni. 25. 5. je Odovičeva na seznamu ujetnikov z inteligenčnimi poklici. Na koncu tega seznama je stavek, da je bilo 40 oseb 4. 6. 1941 »prestavljenih« (ueberstellt), kar lahko skoraj gotovo razumemo kot »prepeljanih iz Šmartnega v Rajhenburg«. Kajuha na tem seznamu ni.

Nemci so v svoje sezname zapisali naslednje osebne podatke o Darinki Odovič: rojena 7. 5. 1896 v Beogradu, pripadajoča v Beograd, stanujoča v Topolšici, od aprila tukaj na obisku, 2. 4. [19]41 [prišla] k hčerki, profesorica, ločena, Srbkinja, starši Milan in Sorka, hčerka Sorka [? a ne Dušica?], aretirana 27. 4. 1941, št. »Stapo B. Nr. 120/41«, želi v Beograd.

— — —

Zahvaljujem se Dušanu Nikodijeviću iz Oddelka posebnih fondov Narodne biblioteke Srbije v Beogradu za vso pomoč pri dostopanju do tipkopisov Darinke Odovič in pridobivanju dovoljenja za njihovo skeniranje. Za diskusijo in podatke o Kajuhu hvala Vladu Vrbiču, Andreji Jurkovnik iz Knjižnice Velenje ter dr. Marjanu Linasiju iz Koroškega pokrajinskega muzeja v Slovenj Gradcu.

Viri dostopni pri avtorju.

Dušica: zbirka pesmi Darinke Odovič, napisanih v Topolšici in Šoštanju (1938)

Srbska pesnica Darinka Odovič (1896–1951) je v Sloveniji izdala dve publikaciji: zbirko pesmi *Dušica* (1938) in pesnitev *Kozerija o Topolšici*.

Obe ji je natisnila tiskarna' Brata Rodé in Martinčič' v Celju. V zbirki pesmi *Dušica* so zbrane pesmi iz časa, ko je Odovičeva s hčerko Dušico prišla v Topolšico, kjer so Dušici 4 leta zdravili tuberkulozo: ko je zbolela, je bila stara 11 let. Za prevod v slovenščino so bile izbrane 3 pesmi, posvečene šefu zdravilišča, dr. Vasi Saviću, ter tista, ki govori neposredno o Šoštanju. Nekaj pesmi je Odovičeva posvetila tudi Savičevi asistentki, prim. dr. Mar(ij) i Kučera. V prvih pesmih je zajeta groza in nemoč matere ob bolnem otroku in njena prošnja zdravniku, naj ga reši. Druga pesnitev, *Kozerija o Topolšici*, pa je nastala že v času, ko se je Dušici povrnilo zdravje: iz pesmi veje lahkotna radoživost ljubezenskega življenja v sanatoriju.

Darinka Odovič je bila rojena v učiteljski družini v Beogradu. Ko je obiskovala gimnazijo, ji je umrla mama, oče se je ponovno poročil, Darinko in brata Božka pa so vzgajali predvsem stari starši v Beogradu in Šabcu. Med 1. svetovno vojno je bila Darinka begunka v Valjevu, v Arandelovcu se je zbirala pri njej napredna mladina, zato so jo zaprli za dva meseca in pol. Kot študentka je bila dejavna komunistka, po njenem govoru na študentskem mitingu jo je policija pretepla, nato je bila zaprta v zloglasnem zaporu Glavnjača. Mož Mihaljo Jovanović jo je razočaral: ko je bila hčerka *Dušica* stara 3 leta, ga je zapustila in se poročila s 16 let starejšim milijonarjem – preselili so se v Francijo, pustila je učiteljstvo. Zapletla se je v ljubezensko afero s Kreolcem Henrijem Rivaldojem. Ko se je vrnila Beograd, je spet zaprosila za državno službo: dobila je šolo na Hvaru, kamor je prišel tudi Henrí. Odpustili so jo iz službe, preživljanja se je z dajanjem inštrukcij in pisanjem seminarskih nalog za študente. Dve leti je skrbela za bogato babico. Enajstletna hči *Dušica* je zbolela za tuberkulozo, poslali so jo v Topolšico, kjer sta jo zdravila dr. Savič in dr. Kučera. Darinka je dobila službo na meščanski šoli v Šoštanju, živela je v hiši ob šoštanskem jezu, nastopala je z violino, zaljubila se je s Poldijem, delavcem v usnjarni. V Sloveniji sta Odovičevi ostali do božiča 1939, ko sta odšli iz Topolšice skupaj z vodilnima zdravnikoma zdravilišča, ki sta bila premeščena v Beograd. Naselili sta se v Kragujevcu. *Dušica* je bila domala ozdravljena, še vedno pa je morala redno dobivati pnevmotoraks. Čez čas se ji je bolezen pojavila na drugem pljučnem krilu, spet so jo poslali v Topolšico. Ob začetku 2. svetovne vojne so Darinko aretirali in zaprli v zbirni center v Šmartnem pri Slovenji Gradcu, nato pa premestili v taborišče Rajhenburg, kamor je prišla tudi *Dušica*.

Poleti so ju izpustili, vrnili sta se v Beograd. Dušici se je zdravje poslabšalo (domnevno zaradi nepravilnega zdravljenja), pol leta je ležala v sanatoriju Ozren in v začetku maja 1943 umrla. Darinka Odovič je umrla poleti 1951 v Beogradu.

Strah
dr. V[asi]. Saviću

Zrem njen otroški obraz v krču bolečine;
ožgane ustnice; oči, goreče od vročine;
strahoten kašelj v prsi ji pronica;
marelično zaripla so žareča lica.

Sanatorij ... Vsenakrog belina vil.
Nosijo njeno telo, iztegnjeno preko nosil:
od tam se mi smejiyo njene mile oči –
pulim si lase, tako me boli.

Šum gorskih borovcev in smrek
duši moj krik bolečine:
Mar ozdravi? – Mar premine?
Morda pa ji vendar on najde lek?

V čudodelca hočem slepo verjeti:
da bo – kot je Kristus nekoč
ozdravljaj hrome in bolne – besedo rekoč –
mogel še mojo edinko oteti.

Mi bo še kdaj z ročico belo
pomahalo in mi zletelo dete veselo
v objem: »Mama, kaj mi boš dala?
Ne veš, kako dolgo sem te čakala!«

Jemlje mi dih. Nogé me ne drže.
Tudi pome pride smrt – me spreleti.
Naj me odnese skupaj z njo
v lepoti neke noči.

— — —
Materina molitev
Dr. Vasi Saviću

Ali slišite mojo rotitev,
sloveči zdravnik, mojo prošnjo gorečo?
Ne vidite znamenja moje usode, grozeče in črne?
Naj res ledeni grob zagrne
mojo edino ljubezen in srečo?

Kako lepa je moja hči:
dve modri očesci kot droben cvet!
Mar smete tako dolgo umovati?
Rešite mi otroka! Vas prosim kot mati,
saj živi šele enajstero let.

To sladko telo je del mene.
Doktor, ona je vse, v kar verjamem,
njeno življenje je vsa moja sreča:
da mi pomaha ročica drhteča,
ko jo v naročju objamem.

Saj mi bo ostala živa?
To mi recite, sloveči zdravnik ...
Rešite mi, rešite mi to bitje milo,
sicer bo smrti črno krilo
zaplahutalo tudi meni v zapik.

Klečim pred vami, doktor sloveči:
rešite jo kašlja, ki ji trga obraz,
ki njene drobne prsi tare vkup,

ki v meni budi strah in obup;
klečim in rotim Bogà in Vas!
— — —

Motiv iz Slovenije
gospodu dr. Vasi Saviću

Brezkončno bela je dolina nocoj,
pritihotaplja se modrikast zimski mrak;
na rebrih hribov se usipa ivje s hoj,
razvratnost velemest je daljen spomin grenak.

Zaslepljujoča belina sije in se iskri:
zmrzli potok se lesketa pod srebrom snega,
po snegu gazi lovec, pes lajajoč za njim drobi;
z daljnega belega brega se pesem žalosti razlega.

Daleč na bregu, onkraj belih poljan,
siv dim iz revnih kmečkih koč polzi,
v polmraku sveč glodljajo suh kruh oberoč,
navadno pa še kruha v vsaki koči ni.

Ob ognju skače razcapana,
razmršena deca, suhötina in bosa,
čez polja žalobno kraka vrana,
nad dom se tihotapi smrtna kôsa.

Brezkončno bela je dolina nocoj,
zmrzli potok se lesketa pod srebrom snega,
na rebrih hribov se usipa ivje s hoj,
z daljnega belega brega se pesem lakote razlega.

— — —
Šoštanj

Zvoní med spokojem borovcev in smrek
in rosna meglica se dviga v dolini.
Mraz. Plavkast somrak februarkega jutra.
Povorka ljudi se vrsti tu v bližini.

Kesajo se, padajo, Bogu predani,
klečijo v molitvi, se križajo poleg;
na orglah slovesno doni sveta maša;
premrznjeni prsti prebirajo molek.

Na vsako nedeljo, na vsak god svetnika
se znova povorka do cerkve pomika:
zavržene žene in pankrti béde,
sestradani srčne, sočutne besede.

Potem, po molitvi in klanjanju Bogu,
ko jim skozi dušo še pesem odzvanja,
v gostilni poženejo mrtvo pijani
poslednji kovanec: »Še! Vina in žganja!«

Ilustracija z naslovnice pesniške zbirke *Dušica*

Vila Mayer

Ustvarimo si svoj mozaik

V maju 2023 je na podstrešju Vile Mayer potekala tridnevna kreativna delavnica, na kateri so se udeleženci seznanili z eno od tehnik izdelave mozaika in njegovo raznovrstno uporabnostjo. Izdelali so si vsak svoj mozaik – keramični servirni pladenj. Delavnico je vodila vsestranska ustvarjalka in mozaičarka Mojca Marija Černivšek iz Mozirja, ki se z mozaiki ukvarja že približno pet let.

Po predlogi so udeleženci izdelali servirni pladenj iz majhnih lomljenih koščkov keramičnih ploščic, ki so jih polagali oz. lepili na leseno podlago. Imeli so možnost izbire barvnih kombinacij in vzorcev. Naučili so se pravilne uporabe orodja, izdelave ustrezne oblike koščkov za izbrani vzorec s ščipanjem ter polaganja in fiksiranja na podlago. Na koncu so svoj izdelek zaključili s fugiranjem. Vsi tečajniki so se strinjali, da sta pri sestavljanju mozaikov potrebni natančnost in potrpežljivost, tako pri oblikovanju koščkov kot pri postavitvi. Cenili pa so tudi mentorico potrpežljivost na delavnici. Kot je mentorica Mojca Černivšek sama pojasnila, so jo včasih mozaiki puščali »hladno,« potem pa jo je nekoč »kot strela z jasnega« čustveno prevzel pogled na čudovite mozaike v dokumentarcu o delu patra Ivana Rupnika. Mozaiki so postali del njenega življenja; hobi se je razvil v posel in blagovno znamko **Swanmosaix**. Del imena, ki v prevodu poleg mozaika vključuje laboda, nakazuje na njeno preobrazbo oz. spremenjen način dela ter razmišljanja; glede na to, da je na samostojno poslovno pot stopila dokaj pozno, po več desetletij dela in pridobivanja izkušenj v »klasični« službi.

Kanček Daljnega vzhoda

Predmeti iz Vzhodne Azije v zbirkah pomorščakov

Na poletno muzejsko noč 2023 so v Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« Piran odprli razstavo z naslovom **Kanček Daljnega vzhoda**. Med številnimi predmeti je posebno mesto na občasni razstavi namenjeno stari skrinji iz Hongkonga, ki je nekdanj pripadala kapitanu Dušanu Mayerju, hranimo pa jo v Vili Mayer v spominski sobi družine Mayer.

Kot so zapisali v piranskem muzeju, so bili pomorščaki v drugi polovici 19. in prvi polovici 20. stoletja med redkimi, ki so imeli možnost potovanja na druge kontinente. Od tam so domov prinašali predmete, ki so predstavljali kulturo tujih dežel in hkrati pripovedovali o potovanjih pomorščakov in njihovih srečanjih s tujimi kulturami.

Poleg osebnih, unikatnih in »darilnih« mozaikov za različne priložnosti Mojca Černivšek ustvarja tudi mozaike večjih dimenzij (enega lahko vidimo v krožišču Soteska ob vstopu v Zgornjo Savinjsko dolino), vodi pa tudi tečaje oz. kreativne delavnice, kakršna se je tokrat odvila v Vili Mayer.

Vtisi udeležencev:

Majda Hajsek: *Uresničila se mi je želja, da sem se končno seznanila z izdelavo mozaikov, kar je bilo zame velik izziv. Imela sem srečo, da sem imela potrpežljivo mentorico. Zagotovo bom nadaljevala z izdelavo mozaikov v prihodnje. Sem se že razgledala doma po vogalih, potrebujem le še vztrajnost, da mi bo uspelo to, kar sem si zamislila. Menim namreč, da lahko dajejo mozaiki domu posebno energijo.*

Marija Anžej: *Moja pričakovanja za današnje delavnico so izpolnjena. Spoznala sem, da je izdelava mozaika delo, ki krepi potrpljenje in vztrajnost ter nudi sprostitve. Obstajajo osnove, do katerih sam ne prideš, zato je mentorstvo, kakršnega smo bili deležni na tej delavnici, zelo dobrodošlo. Bo pa to ustvarjalni izziv za moje prihodnje življenjsko obdobje; vogali okoli hiše me že gledajo. Sem hvaležna za možnost udeležbe na delavnici in odlično mentorstvo.*

Ivan Sevšek: *Mozaike občudujem že od malih nog. Hodil sem v tehnično šolo v Trbovlje. Tamkajšnje procelje Delavskega doma krasi mozaik akademskega kiparja Marija Preglja, ki prikazuje rudarsko življenje. Kot mladostnika me je to izjemno prevzelo in od takrat dalje se zanimam za mozaike. Ogledujem si jih, kamorkoli grem. Nikoli doslej pa se nisem v praksi seznanil z vsemi postopki izdelave mozaika, razen ... ploščice v stanovanju sem polagal. Tokrat mi je bilo v zadovoljstvo, da sem končno videl, kako to delo poteka v praksi.*

Razstavljeni predmeti so iz porcelana in closone, svile in leseni, predstavljeni so pohištvo, slike in deli oblačil. Prevladujejo predmeti iz zbirk pomorščakov Avstro-Ogrske vojne mornarice. Manj jih je iz obdobja med svetovnima vojnoma. Vsebinsko se razstava zaključuje s prvimi povezavami podjetja Splošne plovbe Piran in pogostejšimi potovanji njenih pomorščakov z vzhodno Azijo.

Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran je razstavo pripravil v sodelovanju z Oddelkom za azijske študije Filozofske fakultete v Ljubljani in Znanstveno-raiskovalnim središčem Koper.

Vabljeni k ogledu razstave, če vas pot zanese na slovensko obalo.

Foto arhiv Vile Mayer

VILA MAYER

Foto arhiv Vile Mayer

Foto arhiv Vile Mayer

Foto arhiv Vile Mayer

Dušan Mayer (1900–1971) je kot častnik in poveljnik na ladjah trgovske mornarice plul na različne konce sveta. Bil je eden od dveh sinov dr. Frana Mayerja, šoštanskega odvetnika in nekdanjega župana. Dušan Mayer je odrasčal v Mayerjevi vili v Šoštanju, kjer je preživel tudi svoja zadnja leta. Šolal se je na pomorski šoli v Baku, kasneje pa je plul na tovornih ladjah dolge plovbe Kraljevine SHS oziroma Jugoslavije, zlasti pri ladijski družbi Jugoslovenski Lloyd, čigar ladje so najpogosteje plule v Južno Ameriko in po Evropi. Po drugi svetovni vojni se je zaposlil pri slovenski ladijski družbi Splošna plovba Piran in v Hamburgu postal poveljnik stare preokooceanke Gorica. V svoji dolgoletni pomorski karieri je bil edini pomorščak trgovske mornarice iz Šoštanja.

Dušan Mayer. Foto iz družinskega albuma. Hranil: Vila Mayer

Iz prejšnjega stoletja

Stari bazen v Topolšici – 4. del

Nadaljevanje ...

Stari bazen je v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja spadal v sklop objektov Bolnišnice Topolšica, ki od 1. 1. 1970 ni imela več statusa specialne bolnišnice za tuberkulozo.¹ Istega leta je bila Topolšica pripojena k celjski splošni bolnišnici. Od leta 1973 je bila Topolšica TOZD in je delovala kot posebna bolniška delovna enota za zdravljenje pljučnih, tuberkuloznih in internističnih bolnikov v sklopu zdravstvene delovne organizacije Splošne bolnice Celje.² Leta 1976 se je Bolnišnica Topolšica priključila Zdravstvenemu centru Velenje. Ponovno so oživile ideje o razvoju zdraviliške dejavnosti³ – o povezovanju razširjene zdravstvene dejavnosti z možnostmi, ki jih je ponujal termalni vrelec.⁴

»Termalna voda iz Topolšice je idealno sredstvo za preventivne kure in za potrebe športno-rekreativnega turizma«

Dr. J. Križnič, specialist za fizikalno medicino in balneologijo, je v 70. letih pripravil več dokumentov, iz katerih je razvidno, kako so takrat razmišljali o razvoju potencialov Topolšice. V idejnem konceptu Topolšica kot zdraviliško turistični in rekreacijski center (hranijo ga v arhivu Bolnišnice Topolšica) je zapisano, »da je perspektiva Topolšice le v razvoju v sodobno termalno in klimatsko zdravilišče z natančno določenimi indikacijami in vsemi potrebnimi terapevtskim možnostmi za izvajanje kompleksne medicinske rehabilitacije in turistično rekreativne dejavnosti. /.../ Kapaciteta termomineralnih vrelcev v Topolšici je tako velika, da obstajajo idealni pogoji za izkoriščanje zdravilne vode tudi za preventivne kure ter šport in rekreacijo.« /.../ Bogata nahajališča termomineralne zdravilne vode nudijo poleg ugodnih klimatskih pogojev in drugih ekoloških faktorjev idealne možnosti za razvoj zdravilišča in turistično rekreativnega kompleksa. /.../ »Načelno in edino pravilno stališče je, da se v zdraviliških zdraviljo le tisti bolniki, ki koristijo naravne zdraviliške faktorje in dodatne terapijske procedure v kurativne ali preventivne namene. Bolniki, ki bolujejo za katerokoli boleznijo, ki se ne da izboljšati ali ozdraviti z balneoterapevtskimi procedurami, ne spadajo v ta ambient. /.../ Balneološke karakteristike vode iz obstoječih vrelcev v Topolšici so za naše slovensko področje specifične. Podobne naravne faktorje premore le zdravilišče Šmarješke toplice pri Novem mestu. /.../ Zdravilišča so povsod po svetu le delno medicinske ustanove in je turistična dejavnost sestavni del vsakega zdravilišča.« /.../ Na nivoju vrelca bi bil v prvi fazi etapnega programa zgrajen sodobni centralni terapevtski objekt; voda naj bi spontano dotekala v kopališke objekte in naj bi bila primarna dominantna simboličnega izraza bodočega

zdravilišča, nastanitvene kapacitete pa bi bile dislocirane in odprtega tipa, eventualno hotel v bližini terapevtskega objekta. Vključeni bi bili še športno-rekreativni objekti (bazeni, športna igrišča, gostinska ponudba). V dokumentu Perspektiva Topolšice iz leta 1975, ki ga je prav tako izdelal dr. Križnič (hranijo ga v arhivu Bolnišnice Topolšica), je na podlagi kemijske analize vzorcev in upoštevanje mednarodne balneološke kriterije termalna voda v Topolšici uvrščena med akrototermalne vode – čiste terme in prepoznana kot »idealno sredstvo za preventivne kure in za potrebe športno-rekreativnega turizma«. Kapaciteta in kakovost termalne vode je po ugotovitvah avtorja perspektive zadostovala za »maksimalni razvoj kompleksne zdraviliško-turistične dejavnosti. /.../ Tudi socialno-medicinski in družbeno-ekonomski dejavniki govorijo močno v prid realizacije programa razvoja Topolšice v moderno termalno in klimatsko zdravilišče.« Uspešno se lahko zdravijo bolniki z nekaterimi kardiovaskularnimi in pulmonalnimi obolenji, z nevrozami in manjerskimi boleznimi ter z boleznimi oz. poškodbami na lokomotornem sistemu.

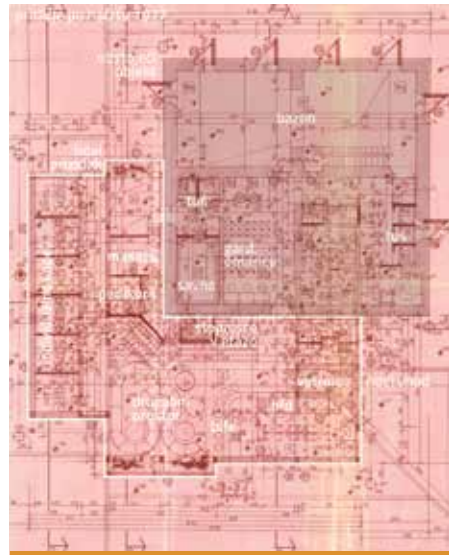

Obsežno dokumentacijo za preureditev starega bazena hrani Zgodovinski arhiv Celje.

Leta 1975 je dr. Križnič izdelal še podroben Program adaptacij v Topolšici za formiranje oddelka za balneorehabilitacijo in fizikalno medicino, kjer se je opredelil glede variant adaptacije objektov »Vesna« in »Stara kirurgija«, pa tudi glede adaptacije in razširitve objekta s termalnim bazenom v sklopu kopališkega trakta. V dokumentu je kot »navodila projektantom« navedel še splošne principe, ki so veljali za gradnje objektov v zdraviliščih.

Program dr. Križniča je bil podlaga za pripravo projekta za preureditev obstoječega starega bazena. Z izgradnjo prizidka in funkcionalno

preureditvijo prostorov so nameravali povečati turistično-zdraviliške ter terapevtske zmogljivosti bazenskega objekta.

Eden od načrtov preureditve bazenskega objekta za pridobitev gradbenega dovoljenja iz leta 1977

Objekt B leta 1977

Leta 1977 je Bolnišnica Topolšica kot investitor na podlagi pridobljenega lokacijskega dovoljenja iz leta 1976 pripravila projekt za pridobitev gradbenega dovoljenja, in sicer za Objekt (bazen) B v Topolšici:

Objekt B zajema adaptirano obstoječo zgradbo (stari bazen, op. a.) in prizidek. Po projektu za gradbeno dovoljenje sta obstoječi objekt in prizidek zgrajena iz opeke. Strešna konstrukcija je lesena, kritina starega objekta je ravni salonit, kritina prizidka pa valoviti salonit. Višina slemena je približno 14 metrov. Dostop je s severovzhodne smeri, z obstoječe dovozne ceste. Smer slemena obstoječe stavbe: severovzhod–jugozahod.

Obstoječi objekt se bo razširil v jugovzhodni smeri za 7,63 metrov, v jugozahodni smeri pa za 7,22 metrov tako, da bo meril tlorisno 21,52 x 21,65 metrov. Površinsko se bo razširil od obstoječih 321,62 neto etažnih m² na 527,07 neto etažnih m².

Projekt za pridobitev gradbenega dovoljenja za objekt B je predvideval še sledeče:

Prizidek v obliki črke L je z dilatacijo prislonjen ob južni vogal obstoječega objekta. Samo del prizidka ima etažo. V pritličju je program mišljen bolj kot turistično-zdraviliško-rekreativni, v etaži pa kot terapevtski.

Vhod v objekt B za goste oz. paciente vodi preko nadstreška in vetrolova mimo portirja, ki vrši funkcijo informacij, kontrole in izdaje čistega perila (brisače itd.) ter distribucije gostov v pritlični ali etažni del poslopja.

Pritličje obsega čakalnico – družabni prostor z bifejem (cca 25 sedežev s klubskimi garniturami in 7 mest za šankom – barski stoli), priročnim skladiščem, servisnim vhodom in sanitarijami za goste. Preko diferenčnih stopnic se pride v kompleks individualnih kopeli: 5 kabin s termalno

kopeljo in 1 kabina s podvodno masažo. Predviden pa je tudi poseben prostor za shranjevanje čistil.

Bazenski program je ločen od ostalega. Tu je prostor s 4 preoblačilnimi kabinami, garderobnimi omaričami (66 kom) in 3 sušilci las, predprostor bazena s 3 prhami, obstoječi prostor bazena z 2 ploščadmi in stopniščem v bazen, sanitarna baterija in prostor za dnevno shrambo umazanega perila ter shranjevanje čistil. Centralno kopališčna garderoba služi tudi kompleksu savne, katere osnovni prostor – klasična savna se delno poveča (4–5 oseb maksimalna kapaciteta). Tu je predprostor savne z 2 prhama, na novo pa se uredi tudi počivališče savne (4–5 ležišč), prostor za individualno masažo in obsevanje ter prostor za pedikuro.

Iz družabnega prostora vodi stopnišče v etažo, ki obsega čakalnico pacientov (20–25 sedežev na klopi), centralno preoblačilnico z garderobnimi omaričami (40 kom) in terapevtske prostore: skupinska telovadba z alternativno možnostjo masaže, individualna telovadba – kinezioterapija, trakcija, visoko- in nizkofrekvenčna elektroterapija, parafinske kopeli ter inhalacije. V etaži se nahajajo posebne sanitarije za paciente in posebne sanitarije za osebje s prhama in garderobnimi dvoprekatnimi omaričami (18 kom) ter prostor za shranjevanje čistil.

Podstreha nad traktom individualnih kopeli je izrabljena za tehnični prostor, nameščeni bodo ventilatorji za prezračevanje prostorov, isto velja tudi za podstreho obstoječega objekta nad traktom terapij.

Dne 20. 6. 1977 so se odprle »nove terme«

Mirko Goltnik je bil zaposlen v Topolšici od leta 1977 kot maser v prenovljenem bazenu: »Jaz sem tam tudi karte prodajal in imel šank čez. Bazen skupaj z Mladiko je obratoval kot nove terme pod vodstvom doktorja Križniča. Bazen je bil odprt vsak dan od 6. ure zjutraj do 20. ure zvečer. Knapi so po nočnem šihu že kar stali tam, da bi se okopali, še preden se je bazen odprl. Jaz sem običajno prišel tja že ob 5. uri in sem jih spustil noter. Moj delavnik je trajal osem ur. Se je zgodilo, da sem bil eno leto samo dve nedelji prost; delal sem vse dni. Sicer sem pa skoraj vsak dan redno meril in vpisoval temperaturo termalne vode v bazenu: med hujšimi nalivi je padla na 29,4 °C, kar je bila najnižja temperatura, najvišja pa je bila v času suše 32,3 °C. Sveža voda je v bazen konstantno dotekala in sproti odtekal. Kljub temu smo vsak dan po zaprtju bazena sčistili ploščice s cetom, kjer je bila gladina vode. Enkrat tedensko pa smo bazen popolnoma izpraznili in ga temeljito sčistili. Klora nismo uporabljali nikoli.

V novem prizidku je bil sredi družabnega prostora kvadrast podstavek, visok cca 70 cm in dimenzij 3 x 3 metre, obložen s ploščicami. Na vrhu pa je bila kupola iz prosojne plastike, skozi katero se je videla termalna voda, ki je iz vrelca tekla proti kabinam. Podstavek je še ohranjen, kupola pa ne.

Prostori za masaže so bili v prizidku. Ko smo se na Dobrni usposabljali za maserje, smo hodili tja pol leta vsak teden, od četrtega do nedelje. Vendar objekt še ni dolgo obratoval, ko so decembra

1983 odprli novi bazen s hotelom Vesna. Takrat smo se preselili v »druge« terme in od takrat naprej se v starem bazenu nihče ni več kopal.«

Foto 5: Pogled proti stavbi starega bazena s prizidki iz leta 1977. Foto Š. Poles.

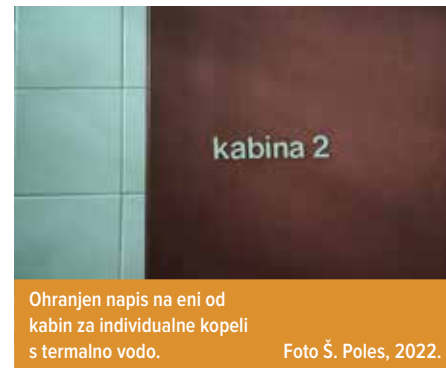
Se nadaljuje ...

¹Prim. Mnenje Splošne bolnice Celje o sklepu izvršnega sveta Občinske skupščine Velenje glede izločitve TOZD Topolšice« iz sestava delovne organizacije splošne bolnice Celje in perspektivi te hospitalne enote, iz leta 1994. Dokument hrani arhiv Bolnišnice Topolšica.

²Prim. dokument Perspektiva razvoja TOZD Topolšica, material za razpravo, ki ga je podpisal glavni direktor Splošne bolnice Celje prim. dr. Ivan Kopač, iz leta 1974.

³Hudales, Bolnišnica Topolšica 90 let, str. 145.

⁴Prav tam, str. 144.

Ohranjen napis na eni od kabin za individualne kopeli s termalno vodo. Foto Š. Poles, 2022.

Galerija novega prizidka iz leta 1977. Etaža je bila namenjena fizioterapiji. Foto Š. Poles, 2022

Pogled proti stavbi starega bazena s prizidki iz leta 1977. Foto Š. Poles

Oder

Lutkovno gledališče Velenje letos praznuje 20. obletnico delovanja

Na koncu leta 2002 je bila samo močna želja zgraditi v Velenju iz nič lutkovno gledališče.

Idejo sva Alice in Kajetan Čop, mlada profesionalna gledališčnika z diplomami s praške gledališke akademije DAMU, predstavila takratnemu županu MO Velenje Srečku Mehu – in mu je bila zelo všeč. Takrat sva že več kot tri leta ustvarjala alternativne predstave za otroke in odrasle v najinem društvu Burekteater in uspešno realizirala tudi nekaj večjih projektov (kot na primer afriško pravljico Lili Goro za Cankarjev dom, v sodelovanju s skladateljem Petrom Šavlim, skupinami S.T.O.P. in Kesukozi in Violeto Tomič v glavni vlogi, ali pa najino avtorsko lutkovno nadaljevanje Vesela hišica na RTV SLO).

Lutkarji na Pikinem festivalu Foto arhiv LGV

Na naslednjem sestanku v pisarni župana nas je bilo že več, med drugim tudi Vlado Vrbič, takratni direktor Kulturnega centra Ivan Napotnik. Tudi njemu je bila ideja všeč, saj je nekoč v okviru Amaterskega gledališča Velenje nastalo nekaj lutkovnih predstav oziroma predstav za otroke (med njimi Rdeča Kapica leta 1975 v režiji B. Vrhkarja), a nato so se spet posvetili le produkciji za odrasle.

Odločitev je torej padla – lutkovno gledališče v Velenju bo! Predlog je bil, naj se imenuje Pikino lutkovno gledališče, a je ostalo pri Lutkovnem gledališču Velenje, saj konec koncev na gostovanjih zastopamo naš kraj.

Uradno je LGV začel delovati marca leta 2003, hkrati pa je bil ustanovljen tudi programski svet gledališča, ki je deloval 5 let in člani katerega so bili: Alenka

Šalej (predsednica sveta), Vlado Vrbič, Andreja Zeleznik, Aca Poles, Matjaž Černovšek, Mira Čretnik, Kristina Kovač, Darja Plaznik in Aleš Ojsteršek. Večkrat je bil na sestanku prisoten tudi Marjan Marinšek. Jedro ustvarjalnega tima LGV od začetka sestavljamo Alice Čop, umetniška vodja, scenaristka, režiserka in pedagoginja igre, Kajetan Čop, scenograf, soredizer nekaterih predstav in pedagog igre (še posebej improvizacije in klovnenja, saj je bil 4,5 let Rdeč nosek in je to njegovo področje) ter Gorazd Planko, skladatelj glasbe k večini predstav. Prva predstava je seveda morala biti o Piki Nogavički, saj je Velenje vse od leta 1990 njen drugi dom. Razpisana je bila avdicija, ki se je je na naše preseñenje udeležilo precejšnje število ljudi, ki so bili pripravljeni postati lutkarji. V komisiji smo bili Alice in Kajetan Čop, ki naju je zanimala sposobnost adeptov različno govoriti in samozavestno nastopati, njihova sposobnost interpretirati besedilo in improvizirati v prostoru – najprej sami, potem v paru ali skupini in seveda tudi nadarjenost za animiranje lutk in predmetov (ja, biti lutkar ni kar tako in mi naše delo jemljemo resno!), tretji član komisije Gorazd Planko pa jih je preizkušal v petju, smislu za ritem in melodijo in podobno. Na koncu dneva je bilo sprejetih prvih 5 igralcev LGV – Marija Mihelak (danes Mihelak Zibelnik), Blaž Vivod, Grega Kugonič, Mateja Novinič (danes Šeligo) in Jolanda Perger. Slednji dve sta žal morali iz osebnih razlogov prezgodaj odnehati in sta ju nadomestili Vanja Iva Kretič in Katarina Koprivnikar, ki sta z LGV aktivno sodelovali dolga leta.

Prva predstava – lutkovni muzikal Pikina nedelja z glasbo v živo (Gorazd Planko na kitari, Davorin Štorgelj na bobnih) je imela premiero med Pikinim festivalom septembra 2003 in je v roku pol leta doživela kar 36 ponovitev, med drugim tudi na Ani Desetnici v Ljubljani (2-krat) in na Festivalu Lent v Mariboru. Moram pa napisati, da so bili ti nastopi pravi rock'n'roll, ker nas je zaradi vseh inštrumentov, velikih scenskih elementov in velikega števila nastopajočih po Sloveniji peljal kar avtobus in včasih se je zgodilo, da smo imeli po 2 do 3 nastope na dan. Veselih prigod nam res ni manjkalo. Sledilo je še 5 premier (posameznih predstav ne bom naštevala), nakar je od leta 2008 LGV prešel pod okrilje Javnega zavoda Festival Velenje, ki ga vodi direktorica Barbara Pokorny. Dokaz o dobrem vzajemnem sodelovanju je 33 predstav, ki so nastale od takrat.

LGV k sodelovanju rado povabi domače ustvarjalce. Tako pri nastajanju nekaterih lutk pomagata šoštanj-ska rezbarja Franc Ravnjak in Milojko Kumer, čudovite baročne kostume za Svinjskega pastirja pa je ustvarila velenjska likovnica Juma Valenčak (in o njih tudi pisala svoje diplomsko delo). Med glasbenimi ustvarjalci, s katerimi je LGV sodelovalo, so na primer priznani bio-akustik in eksperimentator z zvoki Boštjan Perovšek, ki je napisal glasbo za Malega princa (saj se dogaja v vesolju in puščavi), tolkalec skupine S.T.O.P. Dejan Tamše je napisal glasbo za afriško pravljico O živalih in kamnih, njegov soigralec iz S.T.O.P.-a Davor Plamberger pa je glasbeno opremil Indijansko pravljico. K sodelovanju smo večkrat povabili tudi Zmago Štiha, ki je med drugim odlično priredil glasbo Čajkovskega

za Hrestača in mišjega kralja, skupaj z Gorazdom Plankom napisal glasbo k Romeu in Juliji in s svojimi soigralci iz zasedbe Swingatan izvedel glasbo za predstavo O psičku in mucu.

Za potrebe predstav mora LGV včasih za pomoč prositi tudi koreografe oziroma koreografinje. Na Bikcu Ferdinandu je z nami sodelovala strokovnjakinja za flamenco in paso doble Manca Dolenc, za afriško pravljico O ljudeh, živalih in kamnih je koreografije sestavila Velenjčanka hip-hoperka Tanja Pavič, osnovnih baletnih korakov za potrebe Romea in Julije so se igralci učili v studiu Svetlana balet v Šoštanju, v zadnjih štirih letih pa igralci LGV sodelujejo z diplomirano plesalko in koreografinjo Lucijo Boruta, ki jih uči sodobnega izraznega plesa in odrskega giba.

Skozi naše predstave, ki jih velikokrat predstavljamo tudi šoštanjjski publiki, se otrokom trudimo predstavljati drugačne svetove – naj so to nam ne toliko blizke kulture in tradicije (španska v Bikcu Ferdinandu), minuli časi (barok v Svinjskem pastirju, swing era preloma 20. in 30. let prejšnjega stoletja v O psičku in mucu), tuje legende (Indijanska pravljica in afriška O ljudeh, živalih in kamnih, ki vsebuje 7 zgodb, ki imajo paralelo v Svetem pismu, a afriški bog pač jaha na krokodilu in ljudi je ustvaril iz orehov ...). Z njimi želimo otrokom širiti obzorja, da bodo odrasli v širokosrčne, odprte in do drugačnosti tolerantne ljudi (če le lahko pripomoremo k temu). Z drugimi predstavami si prizadevamo spodbujati domišljijo in ustvarjalnost otroških gledalcev (na primer O majhni Anici).

Naše predstave so večinoma interaktivne, saj menimo, da mora biti gledališče varen in inspirativen prostor, ki otrokom nudi možnost, da svobodno izražajo svoja čustva in mnenja. Tako se bodo v gledališču zmeraj radi vračali, tudi takrat, ko bodo že odrasli ...

Če pa bi delovanje LGV povzeli v številkah, smo v 20 letih pripravili 39 gledaliških projektov (od katerih jih je trenutno na repertoarju štirinajst), zanje pa smo izdelali že 401 lutk najrazličnejših tipov – od marionet in ročnih lutk, do manekenov, javajk, prstnih lutk, trik lutk, ploskih lutk ali redko videnih lutk tipa humanettes (kombinacija teles lutk z glavami in dlanmi igralcev). Izvedli smo več kot 700 nastopov po vsej Sloveniji, nekatere pa tudi na Hrvaškem, v Avstriji in Italiji za zamejske Slovence. (Mimogrede, med Pikinim festivalom vsako leto učimo otroke animacije lutk in improviziranih nastopov v Hiši lutk, ki je del Umetniške četrti – vabljeni od 9. do 15. septembra letos, da se nam pridružite tudi vi!)

In nenazadnje, za naše predstave smo v 20 letih (iz)šolali natanko 40 lutkarjev. Poleg sedmih že naštetih so z nami dlje časa sodelovali (oziroma nekateri še sodelujejo): Sara Bajec, Tjaša Zajc, Ema Hozjan, Mojca Mačkovšek Danev, Katja Jeršek, Ana Marija Vipavc Pritrznik, Silvija Oštir, Tjaša Kopušar, Nives Hudej, Maja Bukovnik, Vesna Panič, Maja Smajilović, Mitja Švener, Noemi Čop, Borut Ring, Gašper Lenart, Neža Očepček, Urška Šilc, Ana Rotovnik, Tajda Podvratnik in naši najmlajši lutkarji, ki so se nam pridružili letos: Lenart Šonc, Januš Purg, Borja Ranzinger, Nik Kaligaro in Živa Lušnic.

ALICE ČOP

In ker so Lutkovno gledališče predvsem LJUDJE, mi dovolite, da jim dam zaključno besedo. Prosila sem jih, naj pač napišejo, kaj jim najprej pade na pamet ...

Marija Mihelak Zibelnik, lutkarica v predstavi Pikina nedelja, v kateri je odlično igrala osrednjo vlogo: Kot bi bilo včeraj, se spominjam avdicije za prvo lutkovno predstavo Pikina nedelja pred dvajsetimi leti. Niti se ne spomnim, kako sem zajadrala v čudoviti svet lutk, hvaležne, a izjemno zahtevne mlade publike. Alice je izjemno povezovala skupino, vedno iskala rešitve. Že za predstavo smo prevozili kar lep del Slovenije in nasmejali nemalo otrok. Največkrat sem pa ob živce spravljala muzičarje, saj petje res ni bila moja močna točka. (smeh) Hvala še enkrat po 20 letih, da se mi, ko se spomnim na lutkovno gledališče, nariše nasmeš na obraz.

Lucija Boruta, koreografinja: Hvala, da sem lahko izkusila, kako je, kadar lutke zaplešejo. In hvala, ker sem lahko s tem še poglobila svoje plesno izražanje. Zdaj vem, da je plesno ustvarjanje z lutkami kot sestopanje skozi zrcalo. Lahko greš kakorkoli.

Princeska na zrnju graha Foto arhiv LGV

Tajda Podvratnik, lutkarica v predstavah O majhni Anici, Hop z volkom v pravljico, Nana, mala opica in Peter Nos: Lutke so nepremagljive! Pa ne zato, ker so plod domišljije in narejene iz umetnih materialov, ampak zaradi tega, ker lutkarjev nič ne ustavi. Ko sem prišla v LGV, se je pred mojo prvo premiero zaprl svet zaradi epidemije. Ampak to nas ni ustavilo! Vadile smo prek Zooma in na dan premiere smo v dvorani gledale ljudi z maskami na obrazu. In ta zgodba se je ponovila še z naslednjo predstavo. Z vsemi izzivi sem videla, da se vse da, če se hoče, če le imaš ob sebi prave ljudi. Moji lutkarji in režiserka so zlati, srčni, zabavni in nezamenljivi. Večurne vaje minejo kot minute in vožnje po vej Sloveniji na »špi-lek« se večkrat spremenijo v karaoke. Skupaj ustvarjamo predstave, spomine in izkušnje, ki nas bodo spremljali vse do konca dni (tako kot v pravljici).

Sara Bajec, lutkarica v predstavah Kdo je največji čudak?, Razbojniški živžav in O ljudeh, živalih in kamnih: Lutke so enostavno zakon ... Biti del tako odštekane in zabavne ekipe pa še bolj! Dolgočasni dnevi iz gimnazijskih klopi so bili ravno zaradi lutkovnega gledališča in umetnosti bolj znosni. Vsaka predstava je bila dogodek zase, vsak otroški smeh ob naših vragolijah odzvanja še danes ... Alice me je s svojo vredino in korektnim vodstvom vedno znova navdušila, zato sem ji izjemno hvaležna in upam, da mi kdaj življenje ponudi spet pot v bolj aktivno ukvarjanje s to prečudovito umetnostjo.

Maja Bukovnik, lutkarica v predstavah Petkrat Pika in Frdamana pravljica: Med odrasčanjem si ne bi mislila, da bom v gimnazijskih letih med drugim pristala tudi v lutkovnem gledališču. Pa mi je potem LGV prekrizal pot. :) Spomini na tisti čas so lepi, toliko zabavnih trenutkov na vajah in vseh predstavah

ter gostovanjih. Vlivati življenje in dušo izjemnim lutkam, ki jih je Alice ustvarjala s svojo družino, je bilo res nekaj enkratnega. Res je poseben občutek, ko lahko lutkam posodiš svoj glas, ustvariš njihov karakter in poskrbiš, da za čas predstave otroci pobegnejo v pravljčni svet. Moj velikan Duško, ki sem ga igrala v eni od predstav, bo zame vedno ostal ena najbolj prikupnih lutk. Ogromne čestitke LGV ob tem mejniku in še na ogromno predstav in otroških nasmehov.

Mojca Mačkovšek Danev, lutkarica v predstavah Medvedja pravljica, Kako se kuha pravljica o Rdeči Kapici? ter Deklica Momo in tatovi časa: Lutkovno gledališče Velenje mi je v času aktivnega sodelovanja dalo ogromno. Veliko samozavesti za nastopanje, iskanje različnih glasov, kar pride prav še danes pri branju pravljic otroku doma, hkrati pa lepe spomine v času dijaških in študentskih let. Predvsem pa veliko mero zadovoljstva, ob dobro sprejeti predstavi in nasmehih na obrazih otrok. Aličino vodenje lutkovnega gledališča je odlično, prežeto z neizmerno kreativnostjo, velikim srcem do lutk in gledališkega ustvarjanja. Hvaležna sem, ker sem bila aktivno del lutkovne družine kar 13 let.

Tjaša Zajc, lutkarica v predstavah O ljudeh, živalih in kamnih in Medvedja pravljica: Biti več let del lutkovnega gledališča Velenje je bilo pravljčno, nagajivo, zame kot igralko pa pomembna življenjska popotnica. Z igranjem smo se naučili nastopati, vzpostavljati stik s publiko, kar je dobrodošla veščina v marsikaterem poklicu, četudi gre za preprosto prezentacijo pred sodelavci. Naučiti se kričati kot opica, ali vreščati kot čarovnica, kar smo počeli v Afriški pravljici, je bila preizkušnja premagovanja lastnih meja v odnosu do mnenja drugih. Predvsem pa smo veliko uživali, bodisi v Velenju bodisi na gostovanjih v drugih krajih po Sloveniji! Čestitke Lutkovnemu gledališču še naprej, saj ne omogoča le kulturnega udejstvovanja otrokom, ki spremljajo predstave, ampak daje prav poseben košček v mozaik vsakega izmed mladih igralcev.

Silvija Oštir, lutkarica v predstavah Janko in Metka, Slovenija ima talent, no ja ter Snežinka in Rožica: Lutke in Alice so mi prve odprle pogled na svet gledališča, ki me še vedno vsak dan preseneča in vabi v svoje neskončne globine norosti.

Katarina Koprivnikar, lutkarica v predstavah Pikina nedelja, Kdo je največji čudak?, Razbojniški živžav in O ljudeh, živalih in kamnih: Lutkovnemu gledališču Velenje sem se pridružila (a že lahko rečem daljnjega?) leta 2004, ko sem delala vsok v vlogi Anice v muzikalu o Piki Nogavički Pikina nedelja. Spominjam se vonja gledaliških desk in sramežljivega navdušenja, ker lahko stojim na odru in v rokah držim pravo lutko. Takrat zame čisti art. Po treh vajah smo nato že gostovali v Kranju na republiškem srečanju lutkovnih skupin. To je bilo že čisto profi. Nora prva izkušnja, ki me poleg vonja po gledališkem zaodru spremlja še danes. **Ema Hozjan, lutkarica v predstavah Kako se kuha pravljica o Rdeči Kapici?, Medvedja pravljica, Metuljček cekinček, Mali princ, Deklica Momo in tatovi časa:** K Lutkovnemu gledališču Velenje sem se priključila čisto iz radovednosti in po naključju. Takoj mi je bilo všeč. Hvaležna sem, da sem pristala pri Alice, saj mi je pomagala odkriti mojo strast. Veliko gostovanj po Sloveniji pa mi bo zaradi družbe in tudi samega nastopa ostalo v lepem spominu.

Noemi Čop, lutkarica v predstavah Medvedek in Zlatolaska, Indijanska pravljica, Palčica, Prinčeska na zrnju graha, Lisička Zvitorepka, O psičku in mucu, Hop z volkom v pravljico, O majhni Anici, Repa velikanka, Pujski so zakon in Hrestač in Mišji kralj: Lutke so mi dale novo perspektivo. Oziroma, s pomočjo njih sem nazaj pridobila otroško, lepšo perspektivo gledanja na svet. Nekaj nepopisljivo lepega je na tem, da lahko nove svetove pričaraš pred otroške oči. Poleg tega sem tukaj odkrila svojo ljubezen do nastopanja. Z njimi sem premagovala ovire, kot sta ples in petje. Z vsako predstavo sem postala boljša lutkarica in oseba. Za nič na svetu ne bi zamenjala ne njih, ne soigralcev, ne režiserke, ne soredizerja in scenografa. Zadnjih 7 in nekaj let, ki sem jih preživela z lutkami, bi bilo veliko bolj suhoparnih in praznih brez njih. Hvala, lutke, rada vas imam. **Zmago Štih, skladatelj, glasbenik:** Vedno sem bil zelo vesel in počaščen vabila, da posnamem glasbo za predstavo LGV-ja in tako sooblikujem in glasbeno podprem samo dogajanje na odru. Neprecenljivi so nato trenutki s predstav, ko doživiš odziv publike, predvsem seveda otrok, ko kličejo na pomoč junaku predstave, se odzivajo na vse glasbene dražljaje ... Vesel in ponosen sem, da sem imel priložnost sodelovati pri tako plemenitem delu, ki ga opravlja LGV za našo mladež, in kličem še na mnoga leta ... D'best ste ...

O majhni Anici Foto arhiv LGV

Borut Ring, lutkar v predstavah Medvedek in Zlatolaska, Princeska na zrnju graha, Lisička Zvitorepka, O psičku in mucu, Hop z volkom v pravljico, Peter Nos in Hrestač in Mišji kralj: Kaj pomeni biti lutkar v našem LGV? Ne. Ne. In še enkrat ne. Lutke, pa naj se še tako smešno sliši, niso najbolj pomembne del lutkovnega gledališča. Skrivnost lutkovnega gledališča so ljudje. Človek, ki drži lutko v rokah, se skriva za kuliso, prižiga luči ali pa predvaja glasbo, to so sestavine, ki naredijo Lutkovno gledališče Velenje posebno. Vezi med ljudmi, ki so nastale v letih ustvarjanja, pač ni lahko oblikovati. Nikoli ne pozabiš osebe, ki ti pomaga pri predstavi, ko ti zmanjka besed, ali pa človeka, ki je pisal besedilo in hkrati razmišljal o tebi. To niso oni ljudje, to smo mi. LGV čestitam za jubilej. Igrati po celi Sloveniji (pa še kdaj pa kdaj izven) je izjemna čast. Hvala za vse lepe trenutke in ne. Ne. In še enkrat ne. Nikoli ne bi zamenjal mojih lutkaric.

Vanja Iva Kretič, lutkarica v predstavah Pikina nedelja, Razbojniški živžav, O ljudeh, živalih in kamnih, Kako se kuha pravljica o Rdeči Kapici?, Deklica Momo in tatovi časa, Snežinka in Rožica, Petkrat Pika, Frdamana pravljica, Ne s peklenščki česenj zobati, Metuljček cekinček, Trije prašički, Bikec Ferdinand, Svinjski pastir, Mali princ, Romeo in Julija, Volk in kozlički, Hrestač in Mišji kralj ter Princeska na zrnju graha: V LGV sem v mladih letih spoznala, kaj želimo, da postane moje poslanstvo.

Pikina nedelja, september 2003 Foto arhiv LGV

Tjaša Kopušar, lutkarica v predstavi Slovenija ima talent, no ja: Priznam, da me na začetku lutke niso toliko zanimale kot samo gledališče – sploh v srednji šoli. Z lutkami sem začela, ker je prijateljica (Silvija) navdušeno razlagala o predstavah, in zaradi njenega navdušenja sem želela sodelovati še sama. In mi ni ŽAL! Najprej umetnost lutk sploh ni tako enostavna in otročja, kot izgleda. Zraven pa še dodatno veselje, motivacijo in znanje, ki ga je Alice delila z nami. Celoten proces nastajanja lutk, predstav in vaj je bil zelo zabaven in kreativen. Nikoli ni zmanjkalo smeha, a obenem smo delali kot pridne mravljice.

Kot najbolj zanimiva prigoda mi je ostala v spominu predstava Slovenija ima talent, no ja ..., že to, da je bila avtorska predstava, v kateri smo skupno

ustvarjalne zgodbo, besedilo, si sposojale aktualne reference s pop-kulture in pod mentorstvom Alice ustvarile predstavo. Z njo smo šle na gostovanja po celi Sloveniji. In tisto v Domžalah, kjer je bilo tudi tekmovanje, mi je ostalo najbolj v spominu. Zakaj? Ker je naša glavna igralka, ki je vedno prava odlična v predstavah, na odru pomešala besedilo. Sicer to profesionalcem ne predstavlja problema, ampak srednješolkam je bil to VELIK izziv. Po malo neprijetni tišini smo z nekaj smeha rešili zagato in, na kar smo bile najbolj ponosne, da je ta polomija idealno ustrezala delu igre in je bila še dodatna komedija za občinstvo. To so te posrečene nesreče.

Lahko pa rečem, da z veseljem spremljam predstave, ki jih ustvarjajo v Lutkovnem gledališču Velenje in sem vesela, da sem bila del zgodovine. Upam, da v prihodnosti kdaj še sodelujemo!

Maja Smajilović, lutkarica v predstavah Trije prašički in Ne s peklenščki česenj zobati! Dobiti pozornost naše najbolj zahtevne publike, otrok, je čudovito. Pri LGV se mi zdi izjemno, da so otrokom z lutkovnimi predstavami uprizorjene situacije, ob katerih se lahko nekaj naučijo, se hkrati zabavajo in tudi sodelujejo. Zelo mi je bilo všeč, ko so otroci iz gledaliških sedežev opozarjali lutkovne like pred nevarnostmi in navijali, da dober junak vedno zmaga.

Nives Hudej, lutkarica v predstavah Pikina nedelja in Frdamana pravljica: Kot otrok sem noro

uživala na lutkovnih predstavah. Zato je bila odločitev, da grem na avdicijo, ena od tistih spontanin in najboljših. Vaje so bile dolge, a velikokrat zabavne, sploh prvo branje besedila. Ali pa iskanje prave barve in intonacije glasu za karakter lutke, snemanje pesmi z Gorazdom (Plankom), vožnje po Sloveniji, postavljanje scen. Piko na i pa je dodalo navdušenje otrok med predstavami in po njih. Vesela sem, da sem bila del te lepe zgodbe in velike družine. Vse dobro še naprej.

Lenart Šonc, lutkar v Čarobnem fižolčku: Ko sem izvedel, da obstaja možnost, da se pridružim Lutkovnem gledališču Velenje, sem bil takoj pripravljen, saj sem kot mlajši otrok izredno užival v vseh njihovih predstavah, in si nekatere ogledal tudi večkrat. Komaj čakam na premiero naše predstave Čarobni fižolček (premiera je bila 27. maja op. ur.) in da svoje ustvarjanje, smeh in zagretost delimo tudi z ostalimi. Z veseljem sem del lutkovnega gledališča Velenje in se veselim novih zgodb in spominov.

Hvala vsem in vsakemu posebej za krasne besede in da ste ali ste v preteklosti bili del naše lutkovne zgodbe!

Hvala tudi vsem drugim našim sodelavkam in sodelavcem, ki sodelujete pri nastanku in izvedbah naših predstav!

In hvala vam – zvestim gledalcem, da obiskujete naše predstave!

Alice Čop

premiero 19. novembra lani. Rozi rada poje, pleše, lovi metuljčke in piha milne mehurčke. Tufko rad čofota v blatnih lužah in s čekani rije po zemlji. Nič

Foto Dušan Jager

Foto Dušan Jager

Mali bralci prejeli ostržke in priznanja

Čas, preživet z otrokom ob knjigi, je neprecenljiv. Mislim, da ne bom daleč od resnice, če napišem, da so se nam vsem za vedno vtisnili v spomin tisti dragoceni trenutki, ko smo se v otroštvu stiskali k staršem ali starim staršem, ki so nam doživeto brali pravljice, smešno spreminjali glasove, so se delali, da so se tudi oni ustrašili volka, ali šepetali, ko se je pojavil lik čarovnice. Še zdaj nas pogreje pri srcu, kajne?

Psihologi in pedagogi se strinjajo, da ko skupaj z otrokom vstopamo v domišljijki svet in se skupaj z njim podajamo na pustolovščino, ustvarjamo prav posebno toplino in krepimo čustvene vezi v družini.

Z branjem v otroku spodbujamo ljubezen do knjig in maternega jezika ter širimo njegov besedni zaklad. Razvijamo tudi njegovo domišljijo in abstraktno mišljenje, saj si prebrano živo predstavlja, in če mu je zgodba še posebej blizu, bo o njej razmišljal in jo znova in znova podoživljal in se poistovetil z njenimi junaki. Način, s pomočjo katerega so se knjižni junaki spopadli s svojimi težavami, mu bo vodilo, kako naj se v podobnih situacijah znajde tudi sam.

Vsega tega se še kako dobro zavedajo na Medobčinski zvezi prijateljev mladine Slovenije, pod okriljem katere deluje tudi Društvo Bralna značka Slovenije – ZPMS, ki sta ga osnovala ravnatelj osnovne šole na Prevaljah, pisatelj Leopold Suhodolčan in profesor slovenščine na tej šoli Stanko Kotnik. Prvo tekmovanje za Prežihovo bralno značko

sta razglasila na področju štirih koroških občin jeseni leta 1960, podeljene pa so bile maja 1961 na Prevaljah. Vrtčevskim otrokom jih v naši Šaleški dolini podeljujemo že 22. leto, za kar pridno skrbijo na Medobčinski zvezi prijateljev mladine Velenje.

Mali bralci in bralke iz Mestne občine Velenje, Občine Šoštanj in Občine Šmarno ob Paki so ob pomoči svojih mentoric, staršev in starih staršev v letošnjem vrtčevskem letu zelo pridno brali in si prislužili veliko število Ostržkov (ki jih dobijo otroci, ki s septembrom odhajajo v šolske klopi) in bralnih priznanj (ki jih dobijo otroci, ki jih čaka še zadnje leto v vrtcu). Med 616 malimi bralci iz Vrtca Velenje so letos razdelili 351 Ostržkov in 265 bralnih priznanj, brali pa so s pomočjo 63 mentoric. V Vrtcu Šoštanj so si od 181 malih bralcev 103 prislužili Ostržke in 78 bralna priznanja, z branjem jim je pomagalo 20 mentoric. V Vrtcu Šmartno pa je bilo 61 bralcev, od katerih je 27 prejelo Ostržke, 34 pa bralno priznanje, ob pomoči 6 mentoric.

Na svečani podelitvi, ki so jo obiskali v spremstvu strokovnih delavk vrtcev, so jim čestitali zastopniki Medobčinske zveze prijateljev mladine Velenje, na čelu z direktorico Bojano Špegel. Dogodka v Velenju in Šoštanju je vodila Vanja Iva Kretič, v Šmartnem ob Paki pa Bojana Špegel. Knjige so ključ do zaklada modrosti, knjige so vrata v deželo domišljije, knjige so steze, ki vodijo navzgor, knjige so vaše prijateljice, sta povedali otrokom.

Medtem ko so velenjskim otrokom za nagrado podelili lutkovno-igrano predstavo Lutkovnega gledališča Velenje Čarobni fižolček po motivih znane angleške ljudske pravljice, ki je imela premiero konec maja, so si otroci v Šoštanju in Šmartnem ob Paki za nagrado lahko ogledali zabavno interaktivno predstavo Lutkovnega gledališča Velenje Pujski so zakon!, ki je nastala po motivih knjige nemške pisateljice Katje Reider Rozi in Tufko in je doživela

čudnega – Rozi je namreč pujska, Tufko pa merja-sec. A res si ne bi mogla biti bolj različna. Se lahko s pomočjo gledalcev spoprijateljita? Seveda se, kot so to dokazali šoštanjski in šmarški otroci.

Avtorski scenarij je napisala Alice Čop, režirala sta Alice Čop in Kajetan Čop (ki je bil hkrati scenograf predstave), nastopa pa Noemi Čop. To je njena že druga solo predstava – prva je bila interaktivna predstava s klovnskimi prvinami Repa velikanka iz leta 2021, za katero je lani na Pikinem festivalu prejela Zlato piko.

Mimogrede, ali ste vedeli, da je Ostržka leta 1997 oblikovala naša domačinka, slikarka Urška Stropnik Šonc? Skupaj s Kristino Kovač, takratno direktorico MZPM Velenje, sta namreč želeli otrokom iz Šaleške doline popestriti podelitev in jim pripraviti darilo. MZPM Slovenije je potem Ostržka »posvojila« in ga sedaj dobivajo otroci po vsej Sloveniji!

V Čarobnem fižolčku se je predstavila nova generacija lutkarjev

V svojo 21. sezono delovanja so se v Lutkovnem gledališču Velenje odločili vstopiti s popolnoma novo ekipo lutkarjev, ki so se domači publiki premierno predstavili 27. maja v lutkovno-igrani predstavi Čarobni fižolček, ki jo je scenaristka in režiserka predstave Alice Čop napisala na podlagi znane angleške ljudske pravljice.

Nova ekipa je mlada in polna ustvarjalne energije in jo sestavljajo štirje srednješolci in en študent. To so: Živa Lušnic, Lenart Šonc, Januš Purg, Borja Ranzinger in Nik Kaligaro, ki ima edini izmed njih predhodne izkušnje z igranjem, saj nastopa v Gledališču Velenje v predstavah Kdo je napravil Vidku srajčico in Pekarna Mišmaš.

Vprašali smo jih, kaj jim je prineslo sodelovanje pri predstavi.

Januš Purg: No, ko sem prvič prišel na vajo (tisto ta pravo, ne na prejšnje skupinske, na katerih smo lutke šele samo spoznavali), si nisem predstavljal, da bo iz skupine ljudi, ki se je videla prvič v življenju, lahko nastal tako dober končni izdelek, ki smo ga predstavili v soboto. Vse – od samih glasovnih vaj do preizkušanja starih in novih lutk, petja, plesanja, preizkušanja kostumov, šal, zamujanja na vaje, zajtrkovanja v dvorani – vse to je prispevalo k energiji in povezanosti ekipe, brez katere verjetno predstave ne bi bilo. Že sama priložnost nastopanja na odru je bila dovolj, da sem se vključil v LGV, in tega nikakor ne obžalujem. Igranje z lutkami mi je odprlo pogled v nov svet gledališča, ki ga prej nisem tako dobro poznal. Res, res mi ni žal, da sem se spustil v te vode in upam, da bomo čim prej skuhal kaj novega.

Lenart Šonc: Lutke so mi od ranih otroških let podarjale priložnost za kreativno izražanje, svobodo in igrivost karakterizacije. Pri ustvarjanju predstave

Foto Dušan Jager

Čarobni fižolček smo se zelo povezali, v upanju da svoje veselje do lutk delimo tudi z ostalimi. V čast mi je, da sodelujem v Lutkovnem gledališču Velenje in vse vabim, da na mnogih predstavah ustvarjate prelepe spomine tudi vi.

Nik Kaligaro: Odgovor na vprašanje, kaj so mi dale lutke, je zelo preprost. Naučile so me drugačnega gibanja na odru in sodelovanje z lutkami, s katerimi nisem nikoli delal. Ter veliko uporabnih nasvetov ne samo za igro z lutko, temveč za igranje brez lutk. Predvsem sem zadovoljen z vsemi člani LGV in hvalen za znanje, ki ga je Alice Čop delila ne samo z mano, temveč tudi z vsemi drugimi, ter za vsa prijateljstva, ki sem jih ustvaril. Vsi soigralci so bili izjemni v pogledu igre in odnosa drug do drugega.

Živa Lušnic: Tudi meni se zdi, da smo se z ekipo izjemno povezali. Vsem sta nam skupna ljubezen in spoštovanje do kulture in igre. Lutkovno gledališče Velenje predstavlja odlično priložnost razvijanja ljubezni do odras, spoznavanja novih ljudi in predvsem negovanja tistega »notranjega otroka«, ki skozi igro z lutkami kar zaživi.

Borja Ranzinger: Že od majhnih nog sem rad preživljal svoj čas v Lutkovnem gledališču Velenje, kjer so neštete zgodbe oživele in se pred mojimi očmi spremenile v ples barv, zvoka in norih doživetij. Sedaj, ko sem se po več letih vrnil k lutkam, sem imel tudi sam priložnost uprizoriti to čudovito stvar, ki jim pravimo predstava, in ne samo podoživeti izkušnjo,

Foto Dušan Jager

Foto Dušan Jager

Knjižnica

MESTNA KNJIŽNICA ŠOŠTANJ julij in avgust 2023

MARJETKA BLATNIK

Prihaja poletje, čas zasluženih počitnic in dolgih poletnih večerov. V Mestni knjižnici Šoštanj smo zavihali rokave, ne samo zato, da nam ne bo prevroče, temveč zato, ker smo pripravili pester nabor poletnega branja, tudi vrečke presenečenja za tiste, ki se želite prepustiti našemu izboru kvalitetnega branja. Otroci se lahko v času, ko je knjižnica odprta, preizkusite v znanju v našem Poletnem knjižnem kvizu.

V mesecu juliju in avgustu je knjižnica odprta po poletnem delovnem času.

POLETNI ODPIRALNI ČAS (julij–avgust)
ponedeljek in sredo: 12.00–18.00
petek: 8.00–14.00

KNJIŽNI SEJEM

PONEDELJEK, 3. 7., IN PONEDELJEK, 7. 8., 12.00–18.00

Za vse ljubitelje starih knjig, sejem rabljenih knjig, prvi ponedeljek v mesecu.

Poleg podarjenih knjig prodajamo tudi knjige, ki so odslužile svojo nalogo v naši knjižnici, z namenom, da najdejo pot med ljudi in tako polepšajo dan strastnim bralcem in zbirateljem.

RAZSTAVE

Robinson Crusoe – na samotnem otoku

Knjižnica Velenje je pridobila zanimivo knjižno zbirko 210 knjig o slavnem pustolovcu Robinsonu Crusoeju, ki je bil preveden v številne jezike. Na ogled bo nekaj najzanimivejših knjig iz zbirke, ki sicer zajema knjige med leti 1842 in 2010. Razstavo sta pripravili Metka Pivk Srdić in Tamara Čujež.

Ustvarjeno v Vrtcu Šoštanj

Na otroškem oddelku razstavljajo otroci iz Vrtca Šoštanj, enota Biba, starosti od 4 do 6 let.

POLETNO BRANJE

Julij, avgust

V Mestni knjižnici Šoštanj pripravljamo poletno obarvane koticke označene z oznako POLETNO BRANJE, VREČKE POLETNEGA BRANJA, COOL KNJIGA z vami na počitnicah in POLETNA PRAVLJICA. Da boste lažje in hitreje izbrali gradivo za počitnice in dopust.

SE GREŠ ČLOVEK NE JEZI SE?

Pomerite se v družabni igri Človek ne jezi se in si privoščite malo nostalgije zabave.

Človek ne jezi se je klasična družabna igra, primerna za vso družino. Ker je enostavna in sila zabavna, je bila to najbrž ena prvih iger, ki ste se jih naučili kot majhni otroci.

POLETNI KNJIŽNI KVIZ

Poletni kviz je namenjen vsem osnovnošolcem. Rešite ga in morda osvojite nagrado!

MAYERJEVA POLETNA ČITALNICA

(v sodelovanju z Vilo Mayer)

Mestna knjižnica Šoštanj pripravlja pester izbor knjig in revij, ki jih bodo obiskovalci Vile lahko prebirali v prijetni, hladni senci Vile Mayer.

